

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**TOPLUMSAL TRAVMA YAŞAMIŞ BOŞNAK ANA-
BABALARIN ÇOCUKLARI OLAN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNDE BENLİK SAYGISI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Arzu DEMİR**

**Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ASLAN

TEMMUZ-2019

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TOPLUMSAL TRAVMA YAŞAMIŞ BOŞNAK ANA-
BABALARIN ÇOCUKLARI OLAN ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNDE BENLİK SAYGISI

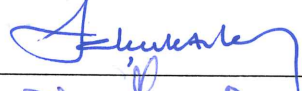
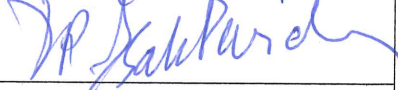

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji

Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez 16.7.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/ Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

ÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Aylan	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Sakir KARAO	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Ceylan	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Arzu DEMİR

ÖNSÖZ

Öncelikle, tez konumun belirlenmesi, yazılması ve çalışılması aşamalarında beni kısıtlamayan, bana bu bağlamda güvenen ve süreç boyunca desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Selçuk ASLAN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, bu güne kadar hem Yüksek Lisans eğitimimde hem de diğer eğitim yıllarımda duygu ve düşüncelerime katkı sağlamış, yön vermiş kıymetli hocalarıma saygı ve sevgilerimi sunarım.

Tez çalışması süreci oldukça meşakkatli bir süreç olduğundan beni bu dönemde yalnız bırakmayan, hem moral olarak hem de çalışma olarak benden desteklerini esirgemeyen tarihe gönül vermiş sevgili tarihçi Furkan SARI'ya, süreci bizzat yaşamış olan kişilerden destek almam gerektiğinden benden bu desteklerini esirgemeyen Komutan Şerif Patkoviç, Komutan Harun Hodziç, Asker İsmail Gacal ve isimlerini vermek istemeyen dönemi bizzat yaşamış diğer komutan ve askerlere, yine ismini vermek istemeyen savaş mağdurlarına, çalışmama katılan Boşnak üniversite öğrencilerine, Boşnak üniversite öğrencilerine ulaşabilmemi mümkün kılan çalışmayı gerçekleştirmiş olduğum üniversitelerin öğretmenlerine, soruların çevrilmesi için desteğini esirgemeyen çevirmen ve akademisyenlere tüm yardımları için çok teşekkür ederim. Beni bu günlere getiren ve her daim yanımda olabilmek için özverili davranan sevgili anne ve babama da teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, yapmış olduğum bu çalışmayı; kalbinin büyük bir parçası Bosna'da atan bir Boşnak olarak, 1992-1995 yıllarında Bosna topraklarında hayatlarını kaybeden veya bu savaşla birlikte soykırımı, etkilerine maruz bırakılan ve dönemden sağ kurtulan Boşnaklara, Bosna'nın yakınlarını kaybetmiş annelerine, Boşnaklarla birlikte omuz omuza savaşan diğer milletlerden insanlara, ülkede bu dönemde liderlik yapmış olan Bilge Kral Alija İzzet Begoviç'e, 11-15 Temmuz aralığında gerçekleştirilen soykırımın kararının omuzlarına yüklenmeye çalışıldığı öğretmen Nesib Mandiç'e ve gönlü Bosna'da olan tüm insanlara armağan etmek istiyorum. Dileğim, bu çalışmanın, Bosna topraklarında yaşanan zulmün tekrar yaşanmaması ve unutulmaması, benzer olayların dünya üzerinde tekrarlanmaması için katkı sağlayabilmesidir.

Arzu DEMİR

16.07.2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: LİTERATÜR TARAMASI	8
1.1. Benlik Kavramı Ve Benlik Saygısı	8
1.1.1. Benlik Kavramı	8
1.1.2. Benlik Saygısı	10
1.1.3. Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler	11
1.1.4. Benlik ve Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	12
1.1.5. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar	15
BÖLÜM 2: YÖNTEM	17
2.1. Araştırma Modeli	17
2.2. Evren ve Örneklem.....	17
2.3. Veri Toplama Araçları.....	17
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	17
2.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Hesaplanması	18
2.4. Benlik Saygısının alt boyutlarının Benlik Saygısına etkisi	19
2.5. Verilerin Toplanması.....	21
2.6. Verilerin Analizi.....	22
BÖLÜM 3: BULGULAR	23
3.1. Betimsel İstatistikler Tablo.....	24
3.2. Korelasyon çözümlemesi Bulguları	25
3.3. Gruplar Arası Karşılaştırmalar.....	31

SONUÇ VE TARTIŞMA.....	39
KAYNAKÇA.....	48
ÖZGEÇMİŞ.....	55

KISALTMALAR

BS : Benlik Saygısı

RBSÖ : Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı.....	24
Tablo 2	: Demografik Değişkenler ile Benlik Saygısı ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	26
Tablo 3	: Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları.....	28
Tablo 4	: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri	31
Tablo 5	: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları.....	32
Tablo 6	: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları	33
Tablo 7	: Çalışan Öğrencilerle Çalışmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları.....	34
Tablo 8	: Kalabalığa Girmekten Rahatsız Olan Üniversite Öğrencileri ile Olmayanların Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri	35
Tablo 9	: Fobik Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları.....	36
Tablo 10	: Kapalı Alan Korkusu Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri.....	37
Tablo 11	: Fobik Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları.....	38

Nişantaşı Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Adı: Toplumsal Travma Yaşamış Boşnak Ana-Babaların Çocukları Olan Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı	
Tezin Yazarı: Arzu DEMİR	Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Selçuk ASLAN
Kabul Tarihi: 16.07.2019	Sayfa Sayısı: vi (ön bölüm) + 55 (tez)
Anabilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı: Psikoloji
<p>Bu çalışmanın amacı 1992-1995 yılları arasında Saraybosna’da yaşanan toplumsal travmalara maruz kalmış Boşnak ana-babaların Saraybosna’da üniversitede okuyan çocuklarında bazı sosyo-demografik değişkenlerle Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve alt boyutları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda ele alınan sosyo-demografik benlik saygısı ve diğer alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenecek, sosyo-demografik bilgiler temelinde oluşturulan gruplar arasında benlik saygısı ve diğer alt boyutlar bakımından fark olup olmadığı araştırılacaktır.</p> <p>Bu araştırmanın örneklemi, Saraybosna’da yaşamakta olup üniversite okuyan ve rasgele seçilen 249 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 117’si kız, 132’si erkektir.</p> <p>Toplama araçları, demografik bilgilerin elde edildiği kişisel bilgi formu ile benlik saygısını ölçmek amacıyla kullanılan “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği”nden meydana gelmektedir. Elde edilen veriler SPSS.22 programı ile analiz edilmiştir.</p> <p>Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne eğitim düzeyinin artışıyla benlik saygısı da artmakta; yaş, gelir, baba eğitim düzeyi ve diğer etnik grup üyelerine güven düzeyi ile benlik saygısı alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin tartışmalara katılabilme derecesi ve babalarıyla ilişki boyutlarında fark bulunmuştur. Çalışmayan, kalabalık ortamlara girmekten rahatsız olan öğrencilerin benlik saygısı düzeyi ise düşük bulunmuştur.</p> <p>Elde edilen bulgular alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Boşnak Üniversite Öğrencileri, Saraybosna, Benlik Saygısı, Toplumsal Travma	

Nişantaşı University
Social Sciences Institute Abstract of Master Thesis

Title of Thesis: Bosniak University Students Self-Esteem, Parent's Children Who Have Live A Undergone Social Trauma	
Author of Thesis: Arzu DEMİR	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Selçuk ASLAN
Accepted Date: 16.07.2019	Number of Pages: vi (pretext) + 55 (main body)
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>The aim of this study was to investigate Bosniak parents' children in university who were exposed to social trauma in Sarajevo between 1992-1995 in the term of relationship between some socio-demographic variables and Rosenberg Self-Esteem Scale and its sub-dimensions .</p> <p>For this purpose, the relationship between socio-demographic self-esteem and other sub-dimensions will be examined and whether there is a difference between the groups formed on the basis of socio-demographic information in terms of self-esteem and other sub-dimensions will be decided.</p> <p>The sample of this study consisted of 249 randomly selected students living in Sarajevo of which 117 are girls and 132 boys.</p> <p>The collection tools consist of the personal information form in which demographic information is obtained and the Rosenberg Self-Esteem Scale, which is used to measure self-esteem.</p> <p>The data obtained were analyzed with SPSS.22 program.</p> <p>According to the findings of the study, self-esteem increases with the increase in the level of mother education; There are significant relationships between age, income, father education level and trust of other ethnic group members and self-esteem sub-dimensions.</p> <p>There was a difference in the degree of participation of female and male students in the discussions and the relationship with their fathers.</p> <p>The self-esteem level of students who were have not the job and who were disturbed to enter crowded environments was found to be low.</p> <p>The findings were discussed in literature.</p>	
Keywords: Bosniak University Students, Sarajevo, Self-Esteem, Social Trauma	

GİRİŞ

Çalışmamızın temelini, 1992-1995 yılları arasında, 21.yy'da Avrupa'nın ortasında tüm dünyanın gözleri önünde gerçekleşen Bosna Savaşı ve burada uygulanan katliamlardan sağ kurtulan, bu döneme şahitlik etmiş olan Boşnakların günümüzde üniversite okumakta olan çocuklarının duygusal ve düşünsel durumları oluşturmaktadır.

Bu savaşta binlerce Boşnak öldürülmüş ve binlercesi de ağır travmatik olaylara maruz bırakılmıştır. Sadece 1992 yılının verilerine bakarak bile ne denli korkunç bir katliam uygulandığını ve bu katliamın sonrasında ülkedeki nüfusun kendisini toparlamak için nasıl bir morale sahip olduğunu anlamak mümkün olacaktır. 200 bine yakın insanın katledildiği Soykırımında öldürülenlerin 15 bini çocuktur ve sadece 1992 yılında öldürülen insanların sayısı bilinen verilere göre 35 bindir. Savaş süresince toplamda 22.000 Boşnak yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. 3.000 kişinin akıbetleri ise günümüzde halen daha bilinmemektedir. Savaşta 1.820 kişi yaralanmıştır ve savaşın ardından yine bilinen rakamlara göre 912 çocuk ebeveynsiz kalmıştır.

Savaşta güvenli bölgelere sığınan pek çok Boşnak kadın kamyonlara ve otobüslere doldurularak kamplara götürülmüştür. Ölüm kampları denen bu yerlerde, kadınların çoğuna Sırp ve Hollandalı askerler tarafından tecavüz edilmiş ve türlü türlü işkencelere maruz bırakılmışlardır. Çocuk yaşta denilebilecek kızlar da aynı olaylara maruz kalmışlardır. Erkek çocukları da zaman zaman Sırplar tarafından acımasızca öldürülmüşlerdir. Kadın ve çocuklara yapılan zulümlerin en ağırları günümüzde müze olarak sergilenen ve Potaçari bölgesinde bulunan eski akü fabrikasında vuku bulmuştur. Kadınlara sadece fiziksel değil aynı zamanda psikolojik işkenceler de uygulanmıştır. Kamplardaki bekleyiş, kadın ve çocukların psikolojisini ciddi anlamda bozmuştur. Bu tecavüz durumları maalesef Bosna-Hersek'te ölüm kampına dönen her yerde yaşanmıştır ve tecavüze uğrayan ya da uğramayan, psikolojisi ciddi anlamda bozulan pek çok kadın kurtuluşu intihar etmekte bulmuştur. Kendisini ormanda asan bir kadının fotoğrafı günümüzde, Potacari'deki eski akü fabrikasında sergilenmektedir. Maalesef ki belgelenmiş kayıtlara göre bu dönemde tecavüze uğrayan yaklaşık olarak 20-50 bin arası kadın ve kız çocuğu varken bu çocukları doğurmak zorunda kalan kişi sayısı da yine kayıt altına alınan bilgilere göre 2-4 bin civarındadır. (AA.Haber 2018) Kamplardan sağ kurtulan kadınların çoğu buralardan ya kimsesiz olarak ayrılmışlardır

ya da ailelerindeki bir çok erkek ve kadın öldürüldüğünden çok fazla yakınları kalmamıştır. Bu kamplardan sağ çıkan pek çok kadın ve çocukta hijyen eksikliği ve kötü koşullar dolayısı ile hastalıklar kapmış, daha sonrasında da bu hastalıklar dolayısı ile hayatını kaybedenler olmuştur.

Bu araştırmada, travmaya maruz kalmış bir milletin günümüz gençlerinin psikolojileri üzerine geleceğe ışık tutabilmek için itinalı bir çalışma yürütülmüştür. Ayrıca, günümüz Boşnak Üniversite Öğrencilerinin savaş dönemine, birlikte yaşamakta oldukları ve kendilerine çoğunluğunun soykırım uyguladığı Sırp toplumuna, şuan ki Bosna'ya bakış açıları ve psikolojik açıdan nasıl hissettikleri incelenmiştir. Ek olarak Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak, bu öğrencilerin benlik saygısı, kendilik kavramlarının sürekliliği, insanlara güven duyma durumları, eleştiriye duyarlılıkları, depresif duygulanımları, hayalperestlik seviyeleri, psikomatik belirtileri, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme seviyeleri, tartışmalara katılabilme dereceleri, ana-baba ilgisi, babalarıyla ilişkileri, psişik izolasyonları değişkenleri incelenmiştir ve kişisel bilgi formu kullanılarak detaylı bir çalışma yapılmaya çalışılmıştır.

Hazırlanan soruların ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin daha çok Boşnak üniversite öğrencisine ulaşabilmesi için bu sorular Boşnakça diline çevrilmiştir. Bu noktada uzmanlardan alınan destekle dil geçerliliği sağlanmıştır.

Çalışma yapılmadan önce Bosna'da yaşanan Soykırımı ve geçmişten günümüze gelen süreci, insanların ne düşündüklerini daha iyi anlayabilmek adına Literatür okumaları ile birlikte saha araştırmaları yapılmıştır. Ayrıca araştırma esnasında Bosna-Hersek'e bizzat gidilerek bu süreci yaşamış olan savaş mağdurları, bazı komutan ve askerler, döneme şahitlik etmiş Boşnak halkından siviller ile birebir görüşmeler yapılarak veriler toplanmıştır.

Çalışma esnasında Bosna-Hersek genelinde bulunan pek çok toplama kampı, toplu mezar, savaşın izlerini taşıyan ve belgelerin de bulunduğu pek çok müze ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretlerde tezi kapsayan her türlü veri tarafımca kayıt altına alınmıştır.

Detaylara ulaşabilmek adına dönemle ve dönemden sağ çıkmış Boşnaklarla ilgili yapılmış olan pek çok belgesel izlenmiş, belge araştırılmıştır. Savaş mağdurlarının yazdıkları kitapların yanı sıra araştırmacıların yazmış oldukları kitaplar, makaleler de incelenmiştir. Aynı zamanda dönemle ilgisi olan birçok tez çalışmasına da bakılmıştır.

Bosna sorunsalını ilgilendiren ve ağırlıklı olarak asker ve komutanların katılımı ile gerçekleştirilen sempozyum ve benzer programlara katılım gösterilmiştir.

Önem arz edebileceğinden 1992-1995 yılı içerisinde ve öncesinde olduğu gibi sonrasında da çekilmiş olan pek çok fotoğraf incelenmiştir. Bu fotoğrafların bazıları Saraybosna'da bulunan galeri ve müzelere gidilerek kayıt altına alınmıştır.

Çalışmanın doğru kişilerce yapılabilmesi adına Bosna-Hersek'te bulunan bazı üniversitelerin öğretmenlerinden yardım alınarak çalışmaların sınıf ortamında gerçekleştirilmesi mümkün kılınmıştır.

Dönem ve durumu dikkate alınarak hazırlanmış olan kişisel sorularla birlikte, Rosenberg Benlik Saygısı ölçeğinin bir arada kullanılmış olmasının önemi, verilen cevapların tutarlı olup olmadığını incelemenin mümkün olmuş olmasıdır.

Çalışmamızın önemi bu alandaki ilk çalışma olmasının yanı sıra etnik köken olarak farklı milletleri içerisinde barındıran Bosna'da ve soykırım yaşamış olan etnik kökeni Müslüman Boşnak olan bireylerin neler yaşadığını ve günümüze nasıl bir nesil emanet ettiklerini görebilmeyi mümkün kılmasıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 1992-1995 yılları arasında Saraybosna'da yaşanan toplumsal travmalara maruz kalmış Boşnak ana-babaların günümüz Saraybosna'sında üniversitede okumakta olan çocuklarında bazı sosyo-demografik değişkenlerle Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve benlik saygısı ile birlikte alt boyutları (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilişkisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda ele alınan sosyo demografik değişkenlerle (yaş, cinsiyet, çalışma durumu, diğer etnik guruplarla ilişki durumu, kapalı alan korkusu, sosyal fobi, anne-baba eğitim düzeyi) benlik saygısı ve diğer alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelenecek, sosyo-demografik bilgiler temelinde oluşturulan gruplar arasında benlik saygısı ve diğer alt boyutlar bakımından fark olup olmadığı araştırılacaktır.

Araştırmanın Önemi

Toplumsal travmalar insanların hayatlarında çoğu zaman kolay kolay geçmeyen ya da geçse bile iz bırakan yaralar açabilmektedir. Öyle ki, ciddi travmalara maruz kalmış toplumlar, travmatik ruh halleri ile kendilerinden sonra gelecek olan nesilleri de etkileyebilmektedir. Bunu bilinçli olarak yapmasalar da böylesi sonuçlar zaman zaman doğabilmektedir. Geçmişten günümüze baktığımızda pek çok toplumsal travmaya neden olmuş olay karışımıza çıkmaktadır. Bu gibi olaylara örnek vermek gerekirse; 1938’de Almanya’da yaşanan ve Hitler’in emri ile 10.500.000 – 12.000.000 kişinin öldürüldüğü yahudi soykırımından, Azerbaycan’da yaşanmış olan ve 613 kişinin öldürüldüğü Hocalı olayından, 37 kişinin yakılarak öldürüldüğü Sivas Katliamı’ndan, ABD’de yaşanmış olan ve yaklaşık olarak 3000’e yakın insanın öldüğü 11 Eylül saldırısından, 26 Nisan 1986 tarihinde meydana gelen ve milyonlarca insanın hayatını kaybettiği Çernobil faciasından bahsedebiliriz. Bu olayların üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen hala daha yaşadıkları bölgelerde ciddi anlamda psikolojik etkileri görülmektedir.

Bu çalışmada, Bona’da “savaş ve soykırım” faktörlerine maruz kalarak ağır travmalar yaşamış olan bir neslin üniversite okumakta olan günümüz çocuklarının psikolojik durumları incelenmektedir. Çalışma, bunu Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile birlikte bazı sosyo-demografik sorulara cevap bulunabilmesi için hazırlanmış olan kişisel sorular sayesinde mümkün kılmaktadır. Bu araştırmaya yakın araştırmalar olarak travmatik durumlar ele alınarak araştırmalar yapılmış olsa da, kullanılan ölçek ve kişisel sorular ile savaş sonrası bir neslin üniversite öğrencileri üzerine böylesi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışma, bundan sonra yapılacak olan benzer çalışmalar için yol gösterici nitelikte olacağından önem arz etmektedir. Daha detaylı sonuçlara ulaşabilmek adına çalışmanın ölçeklerine ek olarak başka ölçek ve sorular eklenebilir. Bu sayede günümüz travma yaşamış nesillerine ve kendilerinden sonra gelecek olan nesillere, sorunların çözülmesi dahilinde refah bir yaşamı sunma imkanı olacaktır. Çalışma baz alınarak travmaya maruz kalmış toplumların neler yaşadıklarına ve nasıl bir ruh hali içerisinde olduklarına bakılarak hem psikolojik hem de başka alanlarda destek sağlanabilir.

Problem Cümlesi

“1992-1995 yılları Bosna’ında toplumsal travmaya maruz kalmış anne-babaların, çocukları olan günümüz üniversite öğrencilerinde bazı sosyo-demografik değişkenlerle benlik saygıları arasında ilişki var mıdır?” sorusu araştırmanın temel problemidir.

Araştırmanın amacına bağlı kalınarak aşağıda sırası ile verilen problemler çözüme ulaştırılmaya çalışılacaktır

Araştırmanın Alt Problemleri

Araştırmanın çözüme kavuşturulacak problemleri şunlardır:

- 1-) Etkisi incelenen sosyo-demografik değişkenlerle (cinsiyet, çalışma durumu, diğer etnik guruplarla ilişki durumu, kapalı alan korkusu, sosyal fobi, anne-baba eğitim düzeyi) Benlik Saygısı ve diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 2-) Katılımcılarda, Benlik Saygısı ve diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 3-) 1992-1995 yıllarında Bosna’da toplumsal travmaya maruz kalmış Boşnak ana-babaların çocukları olan kız üniversite öğrencileri ile erkek üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
- 4-) Herhangi bir işte çalışan üniversite öğrencileri ile çalışmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
- 5-) Kalabalığa girmekten rahatsız olan üniversite öğrencileri ile olmayanlar arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?
- 6-) Kapalı alan korkusu olan üniversite öğrencileri ile kapalı alan korkusu olmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Sınırlılıkları

1-) Bu araştırma 2018-2019 akademik yılının güz döneminde yapılmıştır. Elde edilen veriler, Saraybosna’daki üniversitelerde öğrenim görmekte olan ve 1992-1995 yılları Bosna’sının travmatik olaylarına maruz kalmış Boşnak ana-babaların çocukları ile sınırlıdır.

2-) Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler “Kişisel Bilgi Formu”ndaki maddelerle sınırlıdır. Bu öğrencilerin Benlik Saygısı düzeyleri ise Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

Araştırmanın Sayıtları

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve ulaşılan bulguların yorumlanmasında; Kişisel Bilgi Formu ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği geçerli ve güveniliridir.

Araştırmada kullanılan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formundaki soruların yanıtlanmasında öğrencilerin samimi oldukları, gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmaktadır.

Tanımlar

Aşağıdaki kavramlar çalışmamızda sık sık kullanılacağından tanımları yapılmıştır.

Benlik : Özellikle de Psikoloji alanında sık sık karşımıza çıkan benlik kavramı, yapı taşlarına ayrılmış ancak bir arada duran atomun yapısına benzetilebilir. Alt benliklerinden meydana gelen bu yapının iki önemli bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki benlik yönleri , ikincisi ise alt benlikleridir. Bunlar, bireyin kendisini tanımlamasına olanak sağlayan bilişsel ve öznel kimlikler niteliğini taşımaktadır. (Güngör,Derya, 1998: 81).

Benlik Saygısı : Benlik saygısı, kişinin kendine dönük bir şekilde ne olduğunu ve nasıl biri olmak istediği arasındaki ilişkiyi ortaya koyan duygular bütünüdür. Ayrıca benlik saygısı insanların, bu bütünlükte birer birey olarak değerleri açısından ulaştıkları kanaattir. Bireyin kendisindeki benlik durumunu beğenmesi ve kendisinden birey olarak hoşnut olurken bu kavramı kabul etmesidir. (Yavuzer, 2000).

Travma: Kökeni Eski Yunanca'dan gelen “Travma” kelimesi, “yaralanma” anlamına gelmektedir. Tıpta iki ayrı travmadan söz edilmektedir. Bunlar ruhsal travmalar ile fiziksel travmalardır. (Bayram, S. Ve diğerleri, Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 2018: 166).

Toplumsal Travma: Uçak gibi insanları taşıyan toplu taşıma araçlarının kazası, yangın, sel, deprem gibi doğal afetler, tecavüz, terör saldırısı , toplama kamplarına

maruz kalmak, şiddet, göç gibi olgular birden fazla insanın psikolojisini etkileyeceğinden bu olayları travmatik olaylar olarak algılayabiliriz. Bu kötü ruh halinin toplum tarafınca yaşanması durumu da toplumsal travma olarak değerlendirilebilir. (Türkiye Klinikleri J Psikiyatri Nurs-Special Topics. 2017:182-183).

BÖLÜM 1: LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın değişkenlerini oluşturan benlik, benlik saygısı, yaş, cinsiyet, çalışma durumu, diğer etnik guruplarla ilişki durumu, kapalı alan korkusu, sosyal fobi, anne-baba eğitim düzeyi değişkenleriyle alan yazında konuyla ilgili yapılmış olan araştırma bulgularına yer verilmiştir.

1.1. Benlik Kavramı Ve Benlik Saygısı

1.1.1. Benlik Kavramı

Psikolojide, benlik kavramı ile alakalı araştırmacılar tarafından yapılmış pek çok araştırma vardır. Yapılan bu çalışmalarda araştırmacılar benlik kavramına açıklık getirmeye çalışmışlardır.

Erikson (1950, 1959), bir ergen için en önemli şeyin kimliğini kazanmasının olduğunu savunmuştur. Ona göre kimlik; cinsel, psikolojik, ahlaki, fiziksel, ideolojik, mesleki olmak üzere daha pek çok boyutta ele alınabilmektedir. Benliği oluşturan Erikson'a göre bu boyutların bütünüdür ve ilk gelişen fiziksel ve cinsel boyutlardır. İlk başlarda her ne kadar cinsellik ve fiziksel durum ön planda olsa da, geçen yıllarla birlikte kaygıların değişimini ve sırası ile ağırlıklı olarak ahlaksal, ideolojik ve mesleki değerlerinin önem kazandığı görülmüştür. (Akt. İnanç, B.Y. , Bilgin, M. , Atıcı, M.K. , 2005).

Kendimizi dış dünyaya betimlemek amacı ile kullandığımız ve bizi yansıtmaya yarayan tarif edemediğimiz yaşamsal birikimlerimizden oluşan o araç, benlik ya da kendilik olarak adlandırdığımız şeydir. (Mehmedoğlu, Y. 2001: 11).

Günümüzde benlik kavramı ve benlik saygısı üzerine birçok araştırma, yorumlama ve açıklama yapılmıştır. Benlik ve benlik saygısı kişinin fikirlerini kapsamaktadır. Elbette ki benlik saygısı, benlik kavramının ele alamadığı bileşenlere de sahiptir. Buna örnek vermek gerekirse “ben kimim?” sorusu ele alınabilir. Bu soru kişinin kendisini doğrudan ifade etmesine, betimlemesine olanak sağlar ancak benlik saygısı dediğimiz kavramın kapsamakta olduğu kişisel atıfların ele alınmasına olanak sağlamaz ve sınırlı kalır. (Avşaroğlu, S. 2007).

Benlik kavramı alanında ilk çalışma psikolog William James tarafından gelmiştir. Wiliam'a göre benlik, kişinin kendisine olan itiraflarının bütününden oluşmakta olan her şeydir. (Bacanlı, H. 1997). Bireyin dış dünya ile ilgili olan tepkilerinin bütününe "kişilik" denirken, bireyin kendi içselliğinde kendisi ile ilgili algıladığı ve bu algılar neticesinde değerlendirmede bulunduğu bütüne "benlik" denmektedir. (Uysal,V. 2003: 83).

Bireyin kendisini nasıl tanıdığı ve nasıl değerlendirdiği tamamen benlik ile ilgilidir. Kişinin dışa yönelik bakış açısı, kendisini ne şekilde algıladığı ve bu ikisi arasında nasıl bir bağlantı kurduğu ile de ilgilidir. Kurulan bütünlük sonucunda kişinin özü, öznel yanı meydana gelir. (Kaya, M. 1997: 89).

Benlik kavramı tek başına bir kavram gibi gözükse de kendi alt benliklerinden oluşmaktadır ve birey bu alt benlikleri kendisini tanımlamakta kullanmaktadır. (Güngör, D. 1998: 81-92).

Jung'a göre benlik , bilinç dışının elması niteliğindedir. Ruhu var eden de ona göre bu elmadır. Ayrıca Jung'a göre bu elmas, kişi kendini gerçekleştirdiğinde mükemmel güzelliğine kavuşmaktadır. Bir diğer deyişle ona göre egonun şablonu benliktir. Özetle benlik, kişiliğin temelidir ve var olan tüm diğer sistemler onun etrafında dönmektedir. (Jung, C. 1993: 14).

Mesele kişinin sadece ne olduğu ile alakalı değildir. Aksine, kişinin ne olmak istediği esas konudur. Bu nedenle benlik kavramı kişinin bu isteği ile ilgili görüşler bütününden oluşmaktadır. Bu arzusu, onun ideal benlik kavramını doğurur ve birey algısında yarattığı o ideal "ben" e ulaşabildiğinde kendisini çok değerli hisseder. Bu değerli hissedişe neden olan sahip olunan arzu, benlik kavramını tanımlamaktadır. (Yiğiter, K. 2012, 21-33).

Benlik kavramı Gander ve Gardiner'a göre kişinin kendisi ile ilgili olan farkındalıklarının sonucunda olan var oluştur. Yani kişinin yetkinliklerinin, yeteneklerinin, hedeflerinin dış görünüşünün ve yargıları gibi özelliklerinin toplamıdır. Özetle kişinin düşünce ve davranışları ile birlikte inançlarının oluşturmuş olduğu bir birleşimdir. (Gander, M. J. Gardiner, H.W. 2001).

Benlik oldukça önemli bir kişilik ögesi olmakla birlikte başka insanlarla geçilen etkileşimin olumlu veya olumsuz yönleri sonucundan meydana gelen tutarlı bir ben'e ait özellikler bütünüdür. (Gençtan, E. 1990: 234).

Dış dünya tarafından maruz bırakılan içsel çatışmalara karşı bizleri koruyan şey benlik, yani bir diğer deyişle egodur. Çocukluk yıllarında ego yeteri kadar gelişmediğinden dolayı davranışa hakim olan alt benlik olur. Ego gelişen bir şeydir ve çocuğun yaşı ilerledikçe benlik bilincinin davranışa hakimiyeti artar. Bu sayede kişi isteklerini ertelemeyi ve beklemeyi öğrenir. (Yörükoğlu, A. 2005: 34-36).

Benlik saygısı kişinin tüm özelliklerinin duygusal ve düşüncesele toplamından meydana gelirken; benlik, kişinin kendi ile ilgili olan farkındalığını simgeleyen özelliklerinin toplamıdır. (Kurtyılmaz, Y. 2011, 25-27).

Nietzsche'ye göre insanın hissel ve düşüncesele anlamda yaşadığı tüm gerçekliklerin bütünü "ben" i meydana getirmektedir. (Korlaelçi, M. 1995: 55).

1.1.2. Benlik Saygısı

Kişinin çevresi ile etkileşimi doğduğu andan itibaren başlamakta ve bu etkileşim hayatının sonuna kadar da devam etmektedir. insanların benlik saygıları bu süre boyunca çevrelerinden ve yaşantılarından etkilenmeleriyle şekillenmektedir. (Arıcak, O. T. 1995, 20-25).

Benlik saygısı düşük olan kişiler, çevrelerindeki değer verdikleri insanların ve ailelerinin onları sevmediklerini ve onlara değer vermediklerini düşünürler. (Yörükoğlu, A. 2004). Benlik kavramının taşımakta olduğu bilgi değerlendirmesi benlik saygısı anlamına gelmektedir. Burada esas olan kişinin kendisi ile barışık olması ve kendisini olduğu kişi olarak kabul etmesinin yanı sıra, bu kabul sonucu bir kimlik oluşturma olgusuna erişmesi ve aynı zamanda başka kişiler tarafından da kabul görmüş olması durumudur. (Uyanık , B. Akman, G. B. 2004: 175-184) .

Benlik saygısı bireyin kendisini yeterli hissetmesi ile ilgilidir. Kendisini değerli ve önemli biri olarak gören bireyin kendisi hakkındaki duygu ve değerlendirmeleri de daha sağlıklıdır.

(Duru,1995; Akt: Yavuz, Ş. 2007).

Benlik saygısı kavramı pek çok farklı açıdan ele alınmıştır. Kimine göre benlik saygısı başarılı olmayı ya da başarıya gidilen yolun bir parçası olmayı ifade ederken, kimi kuramcılar içinse benlik saygısı gerekli bir nedenle birlikte gelen ruh sağlığı durumudur. Benlik saygısını açıklığa kavuşturmamız gerekirse, benlik saygısı kişinin kendi bedeni ve varlığına dair her şeyi kabul etmesidir. Kişiye dair her şey buradadır. (Sucu, N. 1998).

Benlik saygısı insanın kendisine duyduğu sevgidir. (Peker, H. 1993: 58).

1.1.3. Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler

Benlik kavramı doğuştan gelen ve insanın ölümüne kadar da devam eden bir olgudur. Bu olgu içerisinde kişinin bebekliğinden itibaren hayatının tüm diğer bölümlerini de içerisine alan çevre ve kendisi ile ilgili etkileşimlerini kapsamaktadır. Olumlu veya olumsuz tüm davranışlar bu olgunun bir parçasıdır. Benlik ve benlik saygısının kendisini var etmesi süreci boyunca bazı sosyo-demografik etmenler insanın kendi içerisinde değişkenlikler göstermesine neden olabilmektedir. Cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi, sosyal çevre, ailenin sosyo-ekonomik durumu, bireyin dış görünüşü ile ilgili barışıklık durumu, medeni durum, fobiler, çalışma durumu gibi faktörler kişinin benlik saygısını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu kavrama yönelik çalışmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak; cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi, ekonomik durum, kardeş sayısı gibi değişkenlerin sık kullanıldığı görülmüştür. (Duman, S. 2016).

Demiriz ve Öğretir'e göre benlik saygısının oluşumundaki en önemli etmen ailedir. Onlara göre özellikle de anne ve babanın eğitim düzeylerinin yükselmesi , çocukların yüksek benlik saygısına sahip olmaları anlamına gelirken, tersinin olması durumunda ise güvenin düşük olduğu anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda çocukların güven duyguları aileleriyle olan ilişkilerine paralel bir şekilde oluşmaktadır. (Demiriz, S. Öğretir, A.D. 2007: 105-122).

Sevgisizliğin ortaya çıkardığı kişiler dünyaya küsmüş, kendisi ile barışık olmayan, kendisini değersiz gören, insanları ve diğer canlıları sevmeyen kişilerdir. Eğer kişi kendisini tekrardan tanımaya ve çevresini gerçekliği ile algılamaya çalışırsa bu durum tersine dönebilir. (Cüceloğlu, D. 1998: 11).

Bedensel özür, organ eksikliği, geçirilen hastalıklar, sağlık durumları benlik saygısını gelişimi açısından olumsuz yönde etkileyebilmektedir. (Adler, A. 2000: 78-79).

17-21 yaşları arasında olan 550 denek ile yapılan araştırma sonucunda, ailenin ilgi durumunun benlik saygısını ciddi anlamda etkileyen bir faktör olduğu kanısına varılmıştır. Ailesinden yüksek ilgi gören gençlerin benlik saygıları da yüksek olarak tespit edilmiştir. İlginin azalması durumunda benlik saygıları da azalmaktadır. Ayrıca yine aynı şekilde gelir düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının da benlik saygılarının yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ailenin eğitim durumu da benlik saygısını ciddi anlamda etkilemektedir. Ailenin eğitim durumu yükseldikçe öğrencilerin benlik saygılarındaki oran da yükselmiş olarak bulunmuştur. Yani ailenin başarısı ile çocuklarının benlik saygısı paralellik göstermektedir. (Özkan, İ. 1994: 6-9).

Her ailenin kendi kuralları ve kendine ait bir kişiliği vardır. Dolayısıyla çocuklar ailelerine göre şekil almaktadırlar ve ailelerinden edindikleri tecrübelerden etkilenmiş bireyler olacaklardır. (Yörükoğlu, A. 1998: 158).

1.1.4. Benlik ve Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

Üzerinde yoğun çalışmalar yapıldığı ve günümüzde de yapılmakta olduğu benlik kavramını tam anlamıyla ortaya koyan ilk kişi; 1896 yılında yapmış olduğu id, ego ve süperego üzerindeki psikanilitk kuram çalışmaları ile Sigmund Freud olmuştur. Freud'a göre ego'nun temsil ettiği şey kişiliğin bilinçli tarafıyken, id ve süperego'da dış dünya arasındaki dengeleyiciler rolünü taşımaktadırlar. Freud'un üzerinde çalışmakta olduğu bu üç temel başlıktan ego, günümüzde "benlik" anlamı ile eşdeğerdedir. (Yıldız, 2006: 87-127). İnsanın iç dünyasını ve dış dünya ile bağımlı bir arada inceleyen bu çalışma sayesinde pek çok psikolojik vakanın çözüme ulaşması kolaylaşmıştır.

James'e göre kişideki benlik saygısının şekillenmesini en çok etkileyen faktör, kişinin başarısı ile istekleri arasında kurmuş olduğu dengeyle ilgilidir. Kişi, ne kadar başarılı olursa benlik saygısı da o kadar yüksek olur. Başarısızlık durumunda ise benlik saygısı düşer. (Akt: Eşer, H. 2005).

Cooley ise James'ten farklı olarak sosyolojik yaklaşımların önemini vurgulamıştır ve kişi için diğer insanların onu nasıl algıladıklarının oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. (Kula, N. 2001).

Freud'a göre "id", dogmatik olan ve insanın gizli psikolojik güçlerini ele alan bir yapıyken aynı zamanda ego ve süperego'nun çalışmasını da sağlayan enerjinin yapıtaşıdır. Ego, dış dünya ile kişiliğin iletişim kurmasını sağlarken ve kişiliğin akılcı yanının temsili iken aynı zamanda kişiliğin davranışsal doyuma ulaşmasını sağlayacak davranışa yönelen mekanizma konumundadır. Süperego olarak tanımladığı kavram ise çocuğun anne ve babasından kendisine aktarılan, ailesinin tutumları sonucunda şekillenerek toplumsal değerleri simgeleyen kişiliğin ahlaki yapısı konumundadır. Freud'un üzerinde çalıştığı bu kuram, bireyin içsel dünyasına ve benlik algısına ilişkin yapıya ciddi anlamda katkı sağlar nitelikte olmuştur. (Gençtan, E. 2014).

Bir diğer kuramcı Carl Rogers'e göre ise benlik, kişinin kendisine ait düşüncelerinin ve bu düşünceleri doğrultusunda kendisini değerlendirebilmesinin bütünüdür. Hümanist Psikoloji Akımı'nın temsilcisi Rogers, kuramında benlik kavramının yanı sıra; olumlu benlik saygısı, benlik kavramı, olumlu saygı ve kendini gerçekleştirme kavramları da oldukça önem arz etmektedir. Rogers'e göre "benlik" bireyin kendisini nasıl algıladığıyla birlikte kendisini ne şekilde değerlendirmekte olduğu ile de ilgilidir. Birey, kişiliğinin oluşumu süresince çevreden etkileneceğinden çevre ile bireyin benliği arasında bir köprü söz konusudur. Çocukluğumuz itibarı ile çevremizden etkilenmemiz sonucunda kişiliğimiz şekillenmektedir ve bizler her ne kadar dış dünyadan bağımsızmışız gibi davransakta aslında içimizdeki kişiliğin zeminini o "dış" dünya ve etmenler oluşturmaktadır. Dolayısıyla Rogers de insanların kendilerini değerlendirirken ister istemez çevreden edindiği normları kullanarak bunu yaptığını savunmaktadır. Benlik algısını oluşturan bireyin öznel yaşantılarıdır. Rogers, çocukluğu itibarı ile başkalarının değerlendirmelerine maruz kalan bireylerin benliklerinin bu değerlendirmelerden ne şekilde etkilendiğini araştırmıştır. Kurama göre mutlu bireyler, benliği ile yaşantılar arasında doğru ilişkileri kurabilen kişilerdir. Yaşantısı ve kişiliği arasında doğru dengeyi kuramayan bireyler ise psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. (Karahana, T. 2006: 104-105).

Hümanistik kuramcısı olarak önemli bir yeri olan Maslow da, benlik kavramının insan güdülenmesi kuramı için önemli bir yeri olduğu üzerinde durmaktadır. Maslow'a göre mutluluğu arayan insan sürekli olarak mutlu olmaya çalışmakta ve bunu yaparken de seçimlerini bu doğrultuda kullanmaktadır. (Cüceloğlu, D. 2004).

Kendilik Psikolojisinin başında olan isim Kohut'a göre benlik, yaşamın kaynağıdır. Öyle bir kaynak ki her şeyin üstünde olan ve insanın yaşamına dair tüm parçaların toplamının da üstünde yer alan ruhsal bir bölüm. (Türkçapar, M. H. 1995: 127).

Bireysel psikolojik özsaygı tanımının temellerini atmış olan Adler, daha çok benlik saygısını düşüren, bireyi güçsüz kılan, benlik saygısını zayıflatan ve yetersiz kılan etmenler üzerinde durmuştur. Ona göre benlik saygısına erişebilmenin yolu aşâlık duygusundan sıyrılabilmekten geçmektedir. Aile içi sorunlar, fiziksel noksanlıklar, doğum anı, reddedilme, organ eksikliği gibi etmenler benlik saygısında değışiklik yaşanmasına neden olmaktadır. (Akt: Eşer, H. 2005).

Benlik saygısı Rosenberg'e göre benliğin, olumlu veya olumsuz maruz kaldığı her türlü tutumdur. (Rosenberg, 1965) Rosenberg benlik kavramını yüksek ve düşük benlik saygısı olarak ele almaktadır. Buradan yola çıkarak kendisine karşı olumlu tutum sergileyen bireylerin yüksek benlik saygısına, olumsuz tutum sergileyenlerin ise düşük benlik saygısına sahip olduklarını savunmuştur. (Sarıkaya, A. 2015. 17-18).

Mc Kay ve Faning'e göre , benliğin oluşumu kişinin doğumu ile başlar ve ölümüne kadarki süreçte karşılaştığı her türlü durumu, duygu ve düşünsel anı kapsar. Bu iki düşünüre göre kişi, davranışlarını inancı ve duygusal edinimleri doğrutusunda ortaya koyar. (Arıcak, O. T. 1999).

Otto Fenich benlik kavramını sevgiye bağlamıştır. Özellikle de çocukluk döneminde görülen sevgi veya sevgisizliğin benlik saygısının oluşumunda önemli olduğunu savunmuştur. Ona göre kişinin kendisini olduğu gibi kabul edip sevebilmesi için öncelikli olarak sevilme duygusunu tatmış olması gerekmektedir. Kişinin yaşa girmesi ile bu sevgisel anlamdaki ihtiyaç yerini başarıya bırakmaktadır. (Erim, B. 2001).

Westwn (1995), benlik saygısını kişinin kendi iç hesaplaşmasına bağlamıştır. Yani, kişinin kendisine karşı yapmış olduğu değerlendirme sonucunda nasıl bir olguya ulaştığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Ona göre, olgunun olumlu veya olumsuz olmasının bir önemi yoktur. Önemli olan ortaya çıkan hoşnutluk ve hoşnutsuzluk durumudur. Esas olan bu yöndeki duygulardır. Aynı zamanda kişinin kendisini algılama düzeyinin yeterli veya yetersiz olup olmadığının göstergesidir. (Westwn, D. 1995).

1.1.5. Benlik Saygısı İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Dinç, J. (2019) tarafından yapılan bir araştırmada yaş ve gelir temelinde oluşturulan guruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı, kızlar ve erkekler arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Kızların benlik saygısı erkeklerden daha düşük düzeyde tespit edilmiştir.

Kımtır, N. (2008) yapmış olduğu çalışmada, üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırma kapsamında kız öğrencilerin benlik saygılarının erkek öğrencilerininkine göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Kız öğrencilerin benlik saygısı ortalamaları 2,92 iken, erkeklerin ortalaması ise 2,81'dir. Araştırmanın devamında ailelerin ekonomik durumlarının da benlik saygısında önemli olduğu bulunmuştur. Ailelerinin geliri yüksek olan öğrencilerin benlik saygılarının da yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Pınar, R. (2002) aşırı kilo problemi yaşamakta olan insanlar üzerinde bir araştırma yapmıştır ve benlik saygısı, depresyon, beden imgesi üzerine yoğunlaşmıştır. Yapmış olduğu araştırmada obezlik problemi yaşayan insanların depresyon, benlik saygısı ve beden imgeleri arasında olumsuz anlamda bir korelasyon bulgulamıştır. Benlik saygısı ve beden imgesi arasında yapmış olduğu araştırmada ise olumlu anlamda bir korelasyonu bulgulamıştır.

Kımtır, N. (2008) araştırmasında anne-baba ilgisinin olumlu ve anlamlı etkisinin olduğunu tespit etmiştir. Ailesinden çok ilgi gören öğrencilerin benlik kavramında süreklilik daha yüksek tespit edilmiştir. Anne-babalarından çok ilgi gören kişilerin benlik saygıları da yüksektir.

Brack, Orr ve Ingersoll (1988) 135 ergenle yapmış oldukları araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan 12 ve 18 yaşları arasındaki ergenlerden kızların benlik saygılarının, erkeklerin benlik saygılarına oranla daha düşük olduğunu bulgulamışlardır.

Halepoğlu, yapmış olduğu araştırmada üniversite öğrencilerinde meydan okuma ve psikolojik dayanıklılıkları puanları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Öğrencilerin, psikolojik dayanıklılık seviyelerinin artması ile benlik saygısı puanlarının da artış gösterdiğini tespit etmiştir. (Halepoğlu, A.S. 2017).

Mullis, R. L ve Normandin, D. (1992) ise yapmış oldukları araştırmada benlik saygısının gelişim sürecini etkileyen en önemli faktörlerin ailelerinin gelir düzeylerinin,

eğitim düzeylerinin ve sosyo ekonomik statülerinin olduğu kanısına varmışlardır. Cinsiyet ise onların yapmış olduğu araştırmaya göre benlik saygısının gelişimi ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmamaktadır.

Aktaş, U. (2016), yapmış olduğu çalışmada katılımcıları olan öğrencilerde benlik saygısının orta seviyede seyrettiğini bulmuştur. Cinsiyet, ğrenim gördüğü fakülte ya da yüksekokul, yaş, kaldığı yer, anne-baba eğitim durumu ve meslekleri, ailelerin gelir durumları, ailelerin iç durumları gibi demografik özelliklerinde , anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak eğitim grdğleri sınıf değişkeninde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Doğru, N. ve Peker, R. (2004) lise öğrencileri ile bir araştırma yürütmüşlerdir. Yapmış oldukları araştırmada özsaygıları düşük bir gurubu kullanmışlardır ve onların deney yolu ile özsaygılarını yükseltmeye çalışmışlardır. Araştırma sonunda ön test ile son testi karşılaştırdıklarında ikisi arasında anlamlı bir fark bulmuşlardır. Benlik saygısı geliştirme programının benlik saygısını arttırır nitelikte olduğunu bulgulamışlardır.

Güngör'n Ankara'da yapmış oldukları araştırma sonucunda erkek ve kız öğrencilerin benlik saygıları açısından aralarında önemli bir fark bulamamışlardır. 1000 ğrenci üzerinde yaptıkları bu çalışma ile benlik saygısına olumlu ve olumsuz etki eden nedenleri bulgulamışlardır. (Kulaksızıoğlu, A. 2000: 115).

Ankara şehrinde lise son sınıfta okuyan toplamda 350 ğrenci ile yapılan bir araştırmada erkek öğrencilerin benlik saygısının kızların benlik saygısından daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. (Kulaksızıoğlu, A. 2000: 116).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz edilmesiyle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu Anketi kullanılmıştır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerine etki edebileceği düşünülen demografik değişkenlerden (yaş, cinsiyet, çalışma durumu, diğer etnik guruplarla ilişki durumu, kapalı alan korkusu, sosyal fobi, anne-baba eğitim düzeyi) ortalamalar alınarak bu ortalamaların Benlik Saygısı ile arasındaki ilişki incelenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1992-1995 yılları Bosna’ında toplumsal travmaya maruz kalmış Boşnak ana-babaların, günümüz Saraybosna’ında üniversite öğrenimi görmekte olan çocukları oluşturmaktadır.

Katılımcılar, 2018-2019 akademik yılı güz dönemi Saraybosna’ında üniversite öğrenimi görmekte olan 117 kız ve 132 erkek olmak üzere toplam 249 Boşnak üniversite öğrencisinden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, araştırma için seçilen katılımcıların bazı sosyo-demografik değişkenlerle birlikte benlik saygıları arasındaki ilişkileri incelemektir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Yakın tarihte savaşa şahitlik etmiş Bosna-Hersek’teki Boşnak anne-babaların, günümüz Saraybosna’ında üniversite eğitimi görmekte olan çocuklarının genel durumları ve yaşanan tarihsel süreç baz alınarak hassasiyet derecesini aşmayacak şekilde sosyo-demografik değişkenlerin bulunduğu Kişisel Bilgi Formu hazırlanmıştır.

2.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Hesaplanması

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, 1963 yılında Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiş olan, kullanımında yaş sınırı olmayan, çoktan seçmeli 63 sorudan ve 12 alt testten (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) meydana gelen ve bu alt testlerin kullanılması ile benlik saygısını ölçmeye yarayan bir bildirim ölçeğidir. (Bayberk, H. Ve Seher, Y. 2005: 74).

RBSÖ dilimize ilk olarak 1986 yılında Çuhadaroğlu tarafından çevrilmiştir ve ölçeğin güvenilirlik katsayısı testler sonucunda 0.71 olarak ölçülürken, test tekrar test güvenilirlik derecesi ise 0.75 oranını vermiştir. (Balkıs, M. Duru, E. 2010: 159-170).

Toplamda 12 alt testten oluşan RBSÖ sadece orijinal dilinde D-1 şeklinde numaralandırılmış olan Benlik Saygısı dışındaki diğer 11 alt ölçekte (kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) doğru her yanıtı 1 puan verilmektedir. D-1 den meydana gelen Benlik Saygısı Alt ölçeğinin puanlama şekli aşağıdaki gibidir :

Soru 1 - (C)=0,17 (D)=0,34 6 / (C)=0,50 (D)=1

Soru 2 - (C)=0,16 (D)=0,33 7 / (C)=0,50 (D)=1

Soru 3 - (A)=0,17 (B)=0,33 8 / (A)=1 (B)=0,50

Soru 4 - (C)=0,25 (D)=0,50 9 / (A)=0,50 (B)=0,25

Soru 5 - (C)=0,25 (D)=0,50 10 / (A)=0,50 (B)=0,25

0-6 puan aralığında değerlendirilen benlik saygısı alt testinde ters yorumlama durumu vardır. Yani, burada 0-1 puan arası alanların benlik saygıları “yüksek”, 2-4 puan arası alanların “orta” ve 5-6 puan arası alanların “düşük” benlik saygılarının olduğu kabul edilir. Buradaki ters oran hesaplama durumu Rosenber’in diğer alt ölçeklerinden;

Kendilik Kavramının Sürekliliği, insanlara güven duyma ve ana-baba ilgisi testlerinde de aynıdır.

Kendilik Kavramının Sürekliliğin'in alt testinde "yüksek puan", "az olan süreklilik" anlamına gelmektedir. 0-2 puan arası alan bireylerde kendilik kavramının sürekliliği fazla kabul edilirken, "3-5" puan arası alanların düzeyi "az" kabul edilmektedir.

Aynı şekilde İnsanlara Güven Duyma alt testinde de bu hesaplama şekli kabul görmektedir. Buna göre burada yüksek puan alan bireyde güven duygusunun az olduğu kabul edilir. "0-1" aralığı güvenin çok, "2-3" aralığı orta ve "4-5" puan aralığı az olduğunu belirtir.

Son olarak Ana-Baba İlgisi alt testi de aynı şekilde hesaplanmaktadır. Testin bu bölümünde de yüksek puan , ilgi azlığı olarak kabul edilmektedir. "0-2" puan aralığı ilginin çok, "3-4" orta düzeyde, "5-7" az olduğu anlamını taşımaktadır.

Geriye kalan sekiz alt test azlık çokluk olarak puanla paralel olarak hesaplanmaktadır. Yani yüksek puan yüksek anlamını taşıırken, az puan azlık anlamına gelmektedir.

Eleştiriye duyarlılıkta oranlar sırası ile ; "0-1", "2-3" , Depresif Duygulanımda; "0", "1-2", "3-4", "6", Hayalperestlikte; "0-1", "2-3", "4", Psikosomatik belirtilerde; "0-2", "3-4", "5", Kişilerarası İlişkilerde Tehdit Hissetmede; "0", "1", "2", "3", Tartışmalara Katılabilmek Derecesinde; "0", "1", "2", Babayla ilişkide "0-2", "3-4", "5-6", Psişik İzolasyonda ise "1" ve "2" puandır. (Güler, H. 2017).

2.4. Benlik Saygısının alt boyutlarının Benlik Saygısına etkisi

Benlik saygısını belirleyen "kendilik kavramının sürekliliği" etmeni; bireyin kim ve nasıl olduğuna dair inanışlarını içeren, benlik kavramının bireyin yaşamındaki tutarlılığı, zaman ve mekanda sürekliliği olumlu duygular yaratarak benlik saygısını yükseltir.

Benlik saygısını belirleyen "insanlara güven duyma" etmeni; benlik saygısını yükselten bir etmen niteliğindedir. İnsanlara güven azaldıkça benlik saygısı da azalmaktadır. Güven duygusu yüksek kişilerin benlik saygıları da yüksek olacaktır.

Benlik saygısını belirleyen " eleştiriye duyarlılık" etmeni; eleştiriye aşırı duyarlı insanlarda benlik saygısını düşürürken, eleştiriye karşı daha az duyarlı

insanların benlik saygılarını yükseltecektir. Yani kişiler ne kadar rahat olurlarsa , eleştirir aldıklarında o kadar az olumsuz etkilenecekler.

Benlik saygısını belirleyen “depresif duygulanım” etmeninde; depresif duygulanımı yüksek insanlar , düşük olan insanlara nazaran daha düşük bir benlik saygısına sahiptirler. Kişi bakış açısı ne kadar pozitif ise benlik saygısı da o denli yüksek olacaktır. Depresif duygulanım aynı zamanda kişinin mutlu veya mutsuz olduğu ile de ilgilidir.

Benlik saygısını belirleyen “hayalperestlik” etmeninde ; hayalperestlik seviyeleri yüksek kişiler, düşük olan kişilere göre daha az realist olacaklarından benlik saygıları da daha düşük olacaktır. Burada bir ters orantı söz konusudur.

Benlik saygısını belirleyen “psikosomatik belirtiler” etmeninde; psikosomatik belirtiler arttıkça kişide problemler de artmaktadır. Psikosomatik belirtileri yükseldikçe benlik saygısı da azalmaktadır. Psikosomatik belirtiler azaldıkça ise kişi daha mutlu bir birey olacağından benlik saygısı da yüksek olacaktır.

Benlik saygısını belirleyen “kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme” etmeninde; kişi, kendisini ne denli güvende hissederse o denli yüksek bir benlik saygısına sahip olacaktır. Kendisini sürekli tehdit altında hisseden kişinin benlik saygısı düşük olacaktır. Kişilerarası ilişkilerinde tehdit hisseden insanların huzuru kaçacağından bu faktör onları olumsuz etkileyebilmektedir.

Benlik saygısını belirleyen “tartışmalara katılabilme derecesi” etmeninde; kişinin tartışmalara katılabilmesi onun kendisine karşı olan özgüveni ve dışı karşı olan rahatlığı ile ilgilidir. Kendisini rahat ifade edebilen kişinin benlik saygısı da yüksek olacaktır.

Benlik saygısını belirleyen “ana-baba ilgisi” etmeni oldukça önemlidir. Ana-babası tarafından ilgi gören bireyler, özellikle de çocukluk dönemlerinde ilgi gören bireylerin benlik saygıları da ağırlıklı olarak yüksektir. İlgi görmeyen bireylerde ise benlik saygısı genelde düşük olmaktadır.

Benlik saygısını belirleyen “babayla ilişki” etmeni; bir çok araştırmaya kişinin karakter gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Babası ile iyi ilişkileri olan bireylerin benlik saygıları da yüksek çıkmaktadır. Babaları ile ilişkileri kötü olan kişiler bu durumdan hayatları boyunca olumsuz etkilenebilmektedirler.

Benlik saygısını belirleyen “psikişik izolasyon” etmeninde; psikişik izolasyonu yüksek bireylerin benlik saygıları düşük çıkarken , düşük olanların ise benlik saygıları yüksek çıkmaktadır.

2.5. Verilerin Toplanması

Araştırmacı, 2018-2019 akademik yılı güz dönemi Saraybosna’sında üniversite öğrenimi görmekte olan Boşnak öğrencilerle bizzat Saraybosna’ya giderek itinalı bir çalışma yürütmüştür. Araştırmacı, Saraybosna’daki Boşnak üniversite öğrencilerine sorularını takdim edebilmek için ve beraberinde de daha çok kişiye ulaşabilmek adına Rosenberg benlik saygısı ölçeğini ve hazırlamış olduğu kişisel bilgi formunu Türkçe dilinden Boşnakça diline çevirtmiştir. Çeviri, Bosna-Hersek’te yaşayan ve konsoloslukta çalışan bir çevirmenin yardımı ile yapılmıştır. Sorular çevirtildikten sonra ayrıca dil bölümü öğretmenlerine ve akademisyenlerede gösterilmiştir.

Alınan onaylar sonucunda soruların tutarlı sonuçlar verip vermeyeceğini görebilmek için 15 kişilik bir gurupla küçük bir çalışma yürütülmüştür. 15 kişilik çekirdek gurupla yapılan çalışmanın istenen performansı vermesi ile soruların hazır hale getirildiğine inanılmıştır. Ancak sorular her ne kadar sorulmaya hazır olsa da , bazı sorular çalışmanın yapılmak istendiği üniversitelerin bazı öğretmenleri ve akademisyenleri tarafından kabul görmemiştir. Bunun üzerine pek çok soru çıkarılmış ve birkaç soru üzerinde de oynanmıştır. Bu işlem de tamamlandıktan sonra sorular bir kez daha tercümana gösterilmiştir. Ve onay alınması ile birlikte asıl çalışma başlamıştır.

Çalışmaya katılan 249 kişiden 117’si kız, 132’si erkek öğrencilerden oluşmuştur. Sorular elektronik ortamda dağıtılmıştır ve bunun sebebi ülkenin hala etnik olarak karışık bir ülke konumunda olması dolayısı ile anket ve ölçek çalışmasının basılı olarak taşınmasının sorun teşkil edebileceğinin düşünülmesidir. Kişisel bilgi formu ve ölçek çalışması elektronik ortamda tek bir link ile verilmiştir. Sınıf ortamında gerçekleşen çalışma, 30-35 dakika aralığında sürmüştür. Kişisel bilgi formu ve ölçek çalışması ile ilgili bilgi verilmesi de bu sürece dahildir. Çalışmada kişisel bilgi formu çalışmasına katılanlardan isim, telefon numarası, e-mail adresleri gibi kişisel bilgiler alınmamıştır ve kişilerin gizliliklerine önem verilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Veri analizi için sosyal bilimlerde sıkça kullanılan SPSS (22.00) paket programı kullanılmıştır. Bağımlı değişkenlerin normallik testi yapılmış ve değişkenler arası ilişkiler korelasyon çözümlenmesiyle guruplar arası farklılıklar iki guruplu durumlarda t testi ile ikiden fazla olan guruplar ise varyans analizi (Anova) ile çözümlenmiştir.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu araştırmanın temel amacı, 1992-1995 yıllarında Bosna-Hersek'te savaşın ağır travmasına maruz kalmış Boşnak bireylerin günümüz çocukları olan üniversite öğrencilerinin psikolojik durumları ve bakış açıları ile ilgili bulgulara ulaşabilmek olmuştur. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve demografik değişkenlerin bulunduğu kişisel bilgi formu yardımıyla itinalı bir çalışma yürütülmüştür.

Çalışma ile katılımcıların psikolojik durumlarına yönelik daha detaylı bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir. Ayrıca kız ve erkekler arasında, sorulan bazı sorular vasıtasıyla fark olup olmadığı, eğer varsa da ne derece fark olduğu ile ilgili bulgulara ulaşmak istenmiştir.

Bu bölümde alt problemlere yönelik bulgulara ulaşmak mümkündür. Bu bölümde demografik değişkenler kullanılarak benlik saygısı arasındaki ilişki üzerine incelemeler yapılmıştır.

3.1. Betimsel İstatistikler Tablo

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

		n	Yüzde (%)	
Yaş	18	18	7,2	
	19	28	11,2	
	20	113	45,4	
	21	54	21,7	
	22	36	14,5	
	TOPLAM	249	100	
Cinsiyet	Erkek	132	53	
	Kız	117	47	
	TOPLAM	249	100	
Çalışma Durumu	Çalışan	97	39	
	Çalışmayan	152	61	
	TOPLAM	249	100	
Diğer guruplara durumu	etnik ilişki	İlişkisi olmayan	54	21,7
		Arkadaşlık ilişkisi	113	45,4
		Dostluk ilişkisi	82	32,9
		TOPLAM	249	100
Kapalı alan korkusu	Korkanlar	97	39	
	Korkmayanlar	152	61	
	TOPLAM	249	100	
Ekonomik düzey	Yüksek	93	37,3	
	Orta	144	57,8	
	Düşük	12	4,8	
	TOPLAM	249	21,6	
Sosyal fobi	Olanlar	73	31,7	
	Olmayanlar	170	68,3	
	TOPLAM	249	100	
Anne eğitim düzeyi	İlköğretim m.	120	48,2	
	Lise m.	91	36,5	
	Üniversite m.	38	15,3	
	TOPLAM	249	100	
Baba eğitim düzeyi	İlköğretim m.	38	15,3	
	Lise m.	149	59,8	
	Üniversite m.	62	24,9	
	TOPLAM	249	100	

Araştırmaya katılanların yaşları 18-22 arasındadır (yaş ortalaması 21,25; standart sapması 1,07) Öğrencilerin yüzde 7,2'si (18 kişi) 18 yaşında, yüzde 11,2'si (28 kişi) 19 yaşında, yüzde 45,4'ü (113 kişi) 20 yaşında, yüzde 21,7'si (54 kişi) 21 yaşında ve yüzde 14,5'u (36 kişi) 22 yaşındadır.

Öğrencilerin yüzde 53'ü (132 kişi) erkek, yüzde 47'si (117 kişi) ise kızdır. Katılımcıların çalışma durumları incelendiğinde yüzde 39'unun (97 kişi) çalıştığı yüzde 61'inin ise (152 kişi) çalışmadığı görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin aynı ilde birlikte yaşadıkları diğer etnik guruplar olan Sırp ve Hırvatlarla ilişki düzeyi incelendiğinde yüzde 21,7'sinin (54 kişi) Sırp ve/veya Hırvatlarla ilişki kurmadığı, yüzde 45,4'ünün (113 kişi) sadece arkadaşlık düzeyinde yüzeysel ilişki kurduğu, yüzde 32,9'unun (82 kişi) ise dostluk düzeyinde ilişki kurduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinden yüzde 39'u (97 kişi) kapalı alan korkusu yaşamakta, yüzde 61'inde (152 kişi) ise kapalı alan korkusu bulunmamaktadır.

Katılımcıların ekonomik durumu incelendiğinde yüzde 37,3'ünün (93 kişi) yüksek gelirli ailelerin çocukları olduğu, yüzde 57,8'inin (144 kişi) orta gelirli ailelerin çocukları olduğu ve yüzde 4,8'ini (12 kişi) düşük gelirli ailelerin çocukları olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin yüzde 31,7'sinde (79 kişi) sosyal fobi olduğu, yüzde 68,3'ünde (170 kişi) ise sosyal fobi olmadığı görülmüştür.

Üniversite öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyine bakıldığında yüzde 48,2'sinin (120 kişi) ilk öğretim mezunu olduğu, yüzde 36,5'inin (91 kişi) lise mezunu olduğu ve yüzde 15,3'ünün (38 kişi) üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin babalarının eğitim düzeyine bakıldığında yüzde 15,3'ünün (38 kişi) ilk öğretim mezunu olduğu, yüzde 59,8'inin (149 kişi) lise mezunu olduğu ve yüzde 24,9'unun (62 kişi) ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

3.2. Korelasyon çözümlemesi Bulguları

Etkisi incelenen sosyo-demografik değişkenlerle benlik saygısı ve diğer alt boyutlarla arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Demografik değişkenler ve benlik saygısı arasındaki ilişki düzeylerini saptayabilmek için Pearson Korelasyon Analiz yöntemine başvurulmuştur. Araştırma sonuçları Tablo 2’de paylaşılmıştır.

Tablo 2: Demografik Değişkenler ile Benlik Saygısı ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

(Tabloda sadece .05 düzeyinde anlamlı olan sonuçlar gösterilmiştir)

	Benlik Saygısı	kendilik kavramının sürekliliği	insanlara güven duyma	eleştiriyeye duyarlılık	depresif duygulanım	hayalperestlik	psikosomatik belirtiler	kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	tartışmalara katılabilme derecesi	ana-baba ilişkisi	babayla ilişki	psşik izolasyon
Yaş								.156	-.172	.145		
Gelir			.200		.226							
Anne Eğitim	.126											
Baba Eğitim									.184			
Güven						-.133		-.144				

p< .05

a-) Tablo 2 incelendiğinde yaş ile kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=.156$), yaş ile tartışmalara katılabilme derecesi alt boyutu arasında düşük düzeyde olumsuz yönde ve anlamlı bir ilişki ($r= -.172$), yaş ile ana-baba ilişkisi alt boyutu arasında düşük düzeyde olumlu ve anlamlı bir ilişki ($r= .145$) bulunmuştur ($p<.05$). Bulgu katılımcılarda yaşlarının artışı ile birlikte kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve ana-baba ilişkisi düzeyinin de arttığı, yaşın artışıyla tartışmalara katılabilme düzeyinin azaldığı anlamına gelmektedir.

b-) Tablo 2 incelendiğinde gelir ile insanlara güven duyma alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=.200$), gelir ile depresif duygulanım alt boyutu arasında düşük düzeyde olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ($r= .226$) bulunmuştur ($p<.05$). Bu bulgu, gelir düzeyi arttıkça insanlara güven duygusunun da arttığı, depresif duygulanım düzeyinin azaldığı anlamına gelmektedir.

c-) Tablo 2 incelendiğinde anne eğitim düzeyi ile öğrencilerin benlik saygısı alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=.126$) bulunmuştur ($p<.05$). Üniversite öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyleri arttıkça benlik saygıları da artmaktadır.

d-) Tablo 2 incelendiğinde baba eğitim düzeyi ile öğrencilerin tartışmalara katılabilme derecesi alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=.184$) bulunmuştur ($p<.05$). Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi arttıkça, tartışmalara katılabilme derecesinin de arttığı bulgulanmıştır.

e-) Tablo 2 incelendiğinde güven düzeyi ile öğrencilerin hayalperestlik alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumsuz yönde ve anlamlı bir ilişki ($r= -.133$), güven ile kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme alt boyutu arasında düşük düzeyde, olumsuz yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=-.144$) bulunmuştur ($p<.05$). Katılımcıların diğer etnik gurup üyelerine (Sırp ve Hırvatlar) güven düzeyleri arttıkça, hayalperestlik düzeyleri ile kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeylerinin azaldığı görülmüştür.

Katılımcılarda Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlar Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilgisi, babayla ilişki, psişik izolasyon arasında bir bağlantı olup olmadığını saptayabilmek için Person Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Araştırma sonuçları tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

(Tabloda sadece $p < .05$ düzeyinde anlamlı olan sonuçlar gösterilmiştir)

	Benlik Saygısı	kendilik kavramının sürekliliği	insanlara güven duyma	eleştiriye duyarlılık	depresif duygulanım	hayalperestlik	psikosomatik belirtiler	kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	tartışmalara katılabilme derecesi	ana-baba ilişkisi	babayla ilişki	psişik izolasyon
Benlik Saygısı	1	.402	.171	.147	.407	.286	.349	.171	-.198			.328
kendilik kavramının sürekliliği		1		.155	.308	.150	.139			.196	-.136	.199
insanlara güven duyma			1		.289	.177	.174					.244
eleştiriye duyarlılık				1	.146			.172	-.147			
depresif duygulanım					1	.319	.410			.161		.392
hayalperestlik						1	.280	.185	-.156			.312
psikosomatik belirtiler							1	.159				.263
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme								1	-.437			
tartışmalara katılabilme derecesi									1			
ana-baba ilişkisi										1	-.137	
babayla ilişki											1	
psişik izolasyon												1

Tablo 3 incelendiğinde;

a) Benlik saygısı ile kendilik kavramının sürekliliği arasında pozitif yönde, orta düzeyli ve anlamlı bir ilişki ($r=.402$), insanlara güven duyma arasında olumlu yönde, düşük düzeyli ve anlamlı bir ilişki ($r=.171$), eleştiriye duyarlılık arasında olumlu yönde, düşük düzeyli ve anlamlı bir ilişki ($r=.147$), depresif duygulanım arasında olumlu yönde, orta

düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r=.407$), hayalperestlik arasında olumlu yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r=.286$), psikosomatik belirtiler arasında olumlu yönde, orta düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r=.349$), kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme arasında olumlu yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r=.171$), tartışmalara katılabilme derecesi arasında olumsuz yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r= -.198$), psikolojik yalnızlık arasında olumlu yönde, orta düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r=.328$) bulunmuştur. Katılımcılarda kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven ve eleştiriye duyarlılık düzeylerinin artışıyla benlik saygısının da arttığı; depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça benlik saygısının azaldığı görülmüştür.

b) Kendilik kavramının sürekliliği alt boyutu ile eleştiriye duyarlılık ($r= .155$), hayalperestlik ($r=.150$), psikosomatik belirtiler ($r=.139$), ana-baba ilişkisi ($r=.196$) psikolojik yalnızlık ($r = .199$) arasında olumlu yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki, depresif duygulanım arasında olumlu yönde, orta düzeyle ve anlamlı bir ilişki ($r= 308$), babayla ilişki ($r= -.136$) arasında negatif yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Katılımcılarda kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven ve eleştiriye duyarlılık düzeylerinin artışıyla benlik saygısının da arttığı; depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça benlik saygısının azaldığı görülmüştür. Katılımcılarda ana-baba ilişkisi düzeyi arttıkça kendilik kavramının sürekliliği de artmakta;eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, psikolojik yalnızlık ve babayla ilişki düzeyi arttıkça kendilik kavramının sürekliliği azalmaktadır.

c) İnsanlara güven duyma alt boyutu ile depresif duygulanım ($r= .289$), hayalperestlik ($r=.177$), psikosomatik belirtiler ($r=.174$), psikolojik yalnızlık ($r = .244$) arasında olumlu yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır ($p<0.05$). Öğrencilerde depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve psikolojik yalnızlık düzeyi arttıkça insanlara güven duyma düzeyi azalmaktadır.

d) Eleştiriye duyarlılık alt boyutu ile depresif duygulanım ($r= .146$), kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ($r=.172$) arasında olumlu yönde, düşük düzeyle ve anlamlı bir ilişki, tartışmalara katılabilme derecesi ($r= -.147$) arasında negatif yönde düşük düzeyle

ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Üniversite öğrencilerinde depresif duygulanım ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeyi arttıkça eleştiriye duyarlılık da artmakta; tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça eleştiriye duyarlılık düzeyi azalmaktadır.

e) Depresif duygulanım alt boyutu ile hayalperestlik (.319), psikomatik belirtiler (.410) ve psişik izolasyon (.392) arasında olumlu yönde, orta düzeyli ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Depresif duygulanım alt boyutu ve ana-baba ilişkisi (1.61) arasında olumlu yönde, düşük düzeyli ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Katılımcılarda hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve psikolojik yalnızlık düzeyi arttıkça depresif duygulanım düzeyi de artmakta; ana-baba ilişkisi düzeyi arttıkça depresif duygulanım düzeyi azalmaktadır.

f) Hayalperestlik alt boyutu ile psikosomatik belirtiler (.280) ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme (.185) arasında olumlu yönde, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Hayalperestlik ile psişik izolasyon (.312) arasında olumlu yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p<0.05$). Hayalperestlik alt boyutu ile tartışmalara katılabilme derecesi (-.156) arasında olumsuz yönde, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerde psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça hayalperestlik düzeyi de artmakta; tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça hayalperestlik düzeyi azalmaktadır.

g) Psikosomatik belirtiler alt boyutu ile kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme (.159) , psişik izolasyon (.263) arasında olumlu yönde, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Katılımcılarda tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça psikosomatik belirtiler azalmaktadır.

h) Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ile tartışmalara katılabilme derecesi (-.437) arasında olumsuz yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Öğrencilerin tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeyleri azalmaktadır.

i) Ana-baba ilişkisi alt boyutu ile babayla ilişki (-.137) arasında olumsuz yönde, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$). Üniversite öğrencilerinde babayla ilişki düzeyi arttıkça ana-baba ilişkisi düzeyi azalmaktadır.

3.3. Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Bu bölümde çalışma gurubumuzda bulunan kız ve erkek öğrencilerle ilgili karşılaştırmalar yapılmıştır.

1992-1995 yıllarında Bosna’da toplumsal travmaya maruz kalmış Boşnak ana-babaların çocukları olan kız üniversite öğrencileri ile erkek üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Öğrencilerin cinsiyete göre benlik saygısı ve diğer alt boyutlar bakımından farklılaşma olup olmadığını incelemek için t testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 4: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri

Değişken	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma
Benlik Saygısı	E	132	1.03	.053
	K	117	1.04	.060
kendilik kavramının sürekliliği	E	132	3.16	.110
	K	117	3.20	.129
insanlara güven duyma	E	132	1.42	.058
	K	117	1.45	.074
eleştiriye duyarlılık	E	132	1.40	.112
	K	117	1.39	.122
depresif duygulanım	E	132	1.40	.104
	K	117	1.66	.120
hayalperestlik	E	132	1.75	.184
	K	117	1.75	.173
psikosomatik belirtiler	E	132	1.11	.084
	K	117	1.33	.088
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	E	132	1.21	.070
	K	117	.97	.078
tartışmalara katılabilme derecesi	E	132	4.05	.093
	K	117	3.96	.106
ana-baba ilişkisi	E	132	1.57	.103
	K	117	1.93	.124
babayla ilişki	E	132	.94	.068
	K	117	.92	.076
psişik izolasyon	E	132	1.68	.084
	K	117	1.60	.080

($p < 0.05$)

Tablo 5: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Erkek n=132		Kız n=117		t
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Benlik Saygısı	1.03	0.53	1.04	1.04	-.046
kendilik kavramının sürekliliği	3.16	.110	3.20	3.20	-.223
insanlara güven duyma	1.42	.058	1.45	1.45	-.308
eleştiriye duyarlılık	1.40	.112	1.39	1.39	.716
depresif duygulanım	1.40	.104	1.66	1.66	.102
hayalperestlik	1.75	.184	1.75	1.75	-1.629
psikosomatik belirtiler	1.11	.084	1.33	1.33	-.008
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	1.21	.070	.97	.97	-1.861
tartışmalara katılabilme derecesi	4.05	.093	3.96	3.96	2.284*
ana-baba ilişkisi	1.68	.103	1.93	1.93	.683
babayla ilişki	.94	.068	.92	.92	-2.278*
psişik izolasyon	1.57	.084	1.60	1.60	.161

*p<.05

Kız öğrencilerle erkek öğrencilerin benlik saygısı ve diğer alt boyutlardaki ortalamaları bakımından farklı olup olmadığını incelemek için t testi kullanılmıştır. Tablo 7’te görüldüğü gibi kız öğrencilerle erkek öğrenciler karşılaştırıldığında tartışmalara katılabilme derecesi ve babayla ilişki ortalamaları bakımından anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur (p>0.05). Erkek öğrenciler (sırasıyla ortalamalar 4.05 ve .94) kız öğrencilerden (sırasıyla ortalamalar 3.96 ve .92) tartışmalara katılabilme derecesi ve babayla ilişki boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir. (p<0.05).

Herhangi bir işte çalışan üniversite öğrencileri ile çalışmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Tablo 6: Kız Öğrencilerle Erkek Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Çalışma durumu	N	Ortalama	Std. Sapma
Benlik Saygısı	Çalışan	97	.92	.060
	Çalışmayan	152	.64	.052
kendilik kavramının sürekliliği	Çalışan	97	1.41	.143
	Çalışmayan	152	1.23	.100
insanlara güven duyma	Çalışan	97	.86	.087
	Çalışmayan	152	.64	.052
eleştiriye duyarlılık	Çalışan	97	.86	.088
	Çalışmayan	152	.96	.077
depresif duygulanım	Çalışan	97	1.28	.130
	Çalışmayan	152	1.31	.106
hayalperestlik	Çalışan	97	1.20	.122
	Çalışmayan	152	1.26	.103
psikosomatik belirtiler	Çalışan	97	1.97	.200
	Çalışmayan	152	1.99	.161
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	Çalışan	97	.94	.096
	Çalışmayan	152	.96	.078
tartışmalara katılabilme derecesi	Çalışan	97	.77	.078
	Çalışmayan	152	.84	.068
ana-baba ilişkisi	Çalışan	97	1.21	.123
	Çalışmayan	152	.99	.081
babayla ilişki	Çalışan	97	1.27	.130
	Çalışmayan	152	1.27	.103
psişik izolasyon	Çalışan	97	.83	.085
	Çalışmayan	152	.77	.063

p<.05

Tablo 7: Çalışan Öğrencilerle Çalışmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Çalışan n=97		Çalışmayan n=152		t
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Benlik Saygısı	.92	.060	.64	.052	-2.378*
kendilik kavramının sürekliliği	1.41	.143	1.23	.100	-2.705*
insanlara güven duyma	.86	.087	.64	.052	1.338
eleştiriye duyarlılık	.86	.088	.96	.077	.377
depresif duygulanım	1.28	.130	1.31	.106	-1.322
hayalperestlik	1.20	.122	1.26	.103	-1.745
psikosomatik belirtiler	.83	.200	1.99	.161	-2.089*
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	.94	.096	.96	.063	-2.955*
tartışmalara katılabilme derecesi	.77	.078	.84	.068	3.362*
ana-baba ilişkisi	1.21	.123	.99	.081	-3.212*
babayla ilişki	1.27	.085	.77	.103	.135
psişik izolasyon	1.97	.130	1.27	.078	-1.367

p<0.05

Çalışan öğrencilerle çalışmayan öğrencilerin benlik saygısı ve diğer alt boyutlardaki ortalamaları bakımından farklı olup olmadığını incelemek için t testi kullanılmıştır. Tablo 7’de görüldüğü gibi çalışan öğrencilerle çalışmayan öğrenciler karşılaştırıldığında benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ve ana-baba ilişkisi ortalamaları bakımından anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur ($p>0.05$). Çalışan öğrenciler (sırasıyla ortalamalar .92, 1.41 ve 1.21), çalışmayan öğrencilerden (sırasıyla ortalamalar .64, 1.23 ve .99) benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği ve ana-baba ilişkisi boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir. Diğer yandan çalışmayan öğrencilerde psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve tartışmalara katılabilme derecesi (sırasıyla ortalamalar 1.99, .96, .84,) çalışan öğrencilerden (sırasıyla .83, .94, .77) anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer alt boyutlar bakımından anlamlı fark bulunmamaktadır.

Kalabalığa girmekten rahatsız olan üniversite öğrencileri ile olmayanlar arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Kalabalığa girmekten rahatsızlık duyma temelinde oluşturulan gruplar arasında benlik saygısı ve diğer alt boyutlar bakımından farklılaşma olup olmadığını incelemek için t testinden faydalanılmıştır. Katılımcıların ortalama ve standart sapmaları t testi bulguları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Kalabalığa Girmekten Rahatsız Olan Üniversite Öğrencileri ile Olmayanların Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri

Değişken	Sosyal Fobi	N	Ortalama	Std. Sapma
Benlik Saygısı	Fobik	79	1.33	.077
	F.olmayan	170	.90	.042
kendilik kavramının sürekliliği	Fobik	79	3.57	.131
	F.olmayan	170	2.99	.104
insanlara güven duyma	Fobik	79	1.42	.082
	F.olmayan	170	1.45	.057
eleştiriye duyarlılık	Fobik	79	1.86	.103
	F.olmayan	170	1.54	.069
depresif duygulanım	Fobik	79	1.95	.145
	F.olmayan	170	1.14	.094
hayalperestlik	Fobik	79	1.86	.147
	F.olmayan	170	1.37	.091
psikosomatik belirtiler	Fobik	79	2.72	.265
	F.olmayan	170	1.30	.125
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	Fobik	79	1.29	.111
	F.olmayan	170	1.18	.073
tartışmalara katılabilme derecesi	Fobik	79	.82	.097
	F.olmayan	170	1.22	.060
ana-baba ilişkisi	Fobik	79	4.32	.110
	F.olmayan	170	3.87	.087
babayla ilişki	Fobik	79	1.66	.144
	F.olmayan	170	1.78	.097
psişik izolasyon	Fobik	79	1.23	.086
	F.olmayan	170	.79	.060

p<0.05

Tablo 9: Sosyal Fobik Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Sosyal Fobik olanlar n=79		Sosyal Fobik olmayanlar n=170		t
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Benlik Saygısı	1.33	.077	.90	.042	5.236*
kendilik kavramının sürekliliği	3.57	.131	2.99	.104	3.263*
insanlara güven duyma	1.42	.082	1.45	.057	-.293
eleştiriye duyarlılık	1.86	.103	1.54	.069	2.585
depresif duygulanım	1.95	.145	1.14	.094	4.809
hayalperestlik	1.86	1.86	1.37	.091	2.973
psikosomatik belirtiler	2.72	2.72	1.30	.125	5.539
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	1.29	1.29	1.18	.073	.871
tartışmalara katılabilme derecesi	.82	.82	1.22	.060	-3.576
ana-baba ilişkisi	4.32	4.32	3.87	.087	3.057
babayla ilişki	1.66	1.66	1.78	.097	-.792
psişik izolasyon	1.23	1.23	.79	.060	4.119

($p<0.05$).

Kalabalığa girmekten rahatsız olan (Sosyal fobisi olan) öğrencilerle sosyal fobisi olmayan öğrencilerin benlik saygısı ve diğer alt boyutlardaki ortalamaları bakımından farklı olup olmadığını incelemek için t testi kullanılmıştır. Tablo 9’da görüldüğü gibi sosya fobisi olan öğrenciler sosyal fobisi olmayan öğrenciler karşılaştırıldığında benlik saygısı ve kendilik kavramının sürekliliği alt boyutunda farklılaştığı saptanmıştır ($p<0.05$). Kalabalığa girmekten rahatsız olan (Sosyal fobisi olan) öğrenciler (sırasıyla 1.33 ve 3.57) sosyal fobisi olmayan öğrencilerden (sırasıyla .90 ve 2.99)benlik saygısı ve kendilik kavramının sürekliliği boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir.

Kapalı alan korkusu olan üniversite öğrencileri ile kapalı alan korkusu olmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Tablo 10: Kapalı Alan Korkusu Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlardaki Betimleyici İstatistikleri

Değişken	Kapalı alan korkusu	N	Ortalama	Std. Sapma
Benlik Saygısı	olan	97	1.19	.069
	olmayan	152	.94	.046
kendilik kavramının sürekliliği	olan	97	3.20	.136
	olmayan	152	3.17	.106
insanlara güven duyma	olan	97	1.58	.070
	olmayan	152	1.35	.061
eleştiriye duyarlılık	olan	97	1.99	.091
	olmayan	152	1.42	.070
depresif duygulanım	olan	97	1.65	.142
	olmayan	152	1.23	.098
hayalperestlik	olan	97	1.74	.131
	olmayan	152	1.38	.097
psikosomatik belirtiler	olan	97	2.21	.228
	olmayan	152	1.46	.143
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	olan	97	1.42	.090
	olmayan	152	1.08	.081
tartışmalara katılabilme derecesi	olan	97	.88	.087
	olmayan	152	1.23	.064
ana-baba ilişkisi	olan	97	4.12	.114
	olmayan	152	3.93	.088
babayla ilişki	olan	97	1.89	.134
	olmayan	152	1.65	.099
psişik izolasyon	olan	97	1.05	.082
	olmayan	152	.86	.064

(p<0.05)

Tablo 11: Kapalı Alan Korkusu Olan Öğrencilerle Olmayan Öğrencilerin Benlik Saygısı ve Diğer Alt Boyutlarda Karşılaştırma Sonuçları

Değişken	Kapalı alan korkusu olanlar n=97		Kapalı alan korkusu olmayanlar n=152		t
	Ortalama	Std. Sapma	Ortalama	Std. Sapma	
Benlik Saygısı	1.19	.069	.94	.046	3.125*
kendilik kavramının sürekliliği	3.20	.136	3.17	.106	.183
insanlara güven duyma	1.58	.070	1.35	.061	2.423*
eleştiriye duyarlılık	1.99	.091	1.42	.070	4.988*
depresif duygulanım	1.65	.142	1.23	.098	2.513*
hayalperestlik	1.74	.131	1.38	.097	2.248*
psikosomatik belirtiler	2.21	.228	1.46	.143	2.920*
kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme	1.42	.090	1.08	.081	2.773*
tartışmalara katılabilme derecesi	.88	.087	1.23	.064	-3.348*
ana-baba ilişkisi	4.12	.114	3.93	.088	1.323
babayla ilişki	1.89	.134	1.65	.099	1.473
psişik izolasyon	1.05	.082	.86	.064	1.903

($p < 0.05$)

Kapalı alan korkusu olan öğrencilerle olmayan öğrencilerin benlik saygısı ve diğer alt boyutlardaki ortalamaları bakımından farklı olup olmadığını incelemek için t testi kullanılmıştır. Tablo 11’de görüldüğü gibi kapalı alan korkusu olan öğrencilerle olmayan öğrenciler karşılaştırıldığında benlik saygısı, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişiliklerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve tartışmalara katılabilme derecesi boyutlarında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. ($p > 0.05$) Kapalı alan korkusu olan öğrenciler (sırasıyla 1.19, 1,58, 1.99, 1.65, 1.74, 2.21 ve 1,42) benlik saygısı, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve kişiliklerarası ilişkilerde tehdit hissetme boyutlarında kapalı alan korkusu olmayanlardan (sırasıyla .94, 1.35, 1.42, 1.23, 1.38, 1.46 ve 1.08) daha yüksek ortalamaya sahiptir. Tartışmalara katılabilme derecesi boyutunda ise kapalı alan korkusu olmayan öğrenciler (ortalama = 1.23) olanlardan (ortalama = .88) daha yüksek ortalamaya sahiptir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu kısmında araştırma bulgularından yola çıkarak, bulgulara dair tartışma ve yorumlara yer verilmiştir. 1992-1995 yılları arasında Sraybosna'da yaşanan toplumsal travmalara maruz kalmış Boşnak ana-babaların üniversitede okuyan çocuklarında bazı sosyo-demografik değişkenlerle birlikte Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve alt boyutları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

İzleyen kısımda araştırmanın bulguları alt problemlerde verilen sıraya uygun olarak ilgili alanyazın çerçevesinde yorumlanarak tartışılmıştır.

Katılımcılarda yaş artışı ile birlikte kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve ana-baba ilişkisi düzeyinin arttığı , yaşın artışıyla birlikte tartışmalara katılabilme düzeyinin ise azaldığı bulunmuştur.

Yiğit, H. (2010), 13-15 yaşındaki katılımcıları ile gerçekleştirdiği araştırmasında 13 yaşındaki 203 katılımcının benlik saygısı ortalamasının (30,99), 14 yaşındaki katılımcıların (29,98) ve 15 yaşındaki katılımcıların ortalamalarından (30,49) anlamlı olarak yüksek olduğunu bulgulamıştır.

Korkmaz, M. (1996), yapmış olduğu araştırmasında benlik saygısıyla yaş arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve yapmış olduğu incelemesinde yaşın, istatistiksel bağlamda anlamlı bir fark oluşturmadığını bulgulamıştır.

Mc Carthy ve Hoge, benlik saygısının yaş üzerindeki etkilerini inceleyebilmek adına yaklaşık olarak 2000 kişiyi kapsayan bir örnekleme ergenler üzerinde benlik saygısı ölçeğini kullanarak bir çalışma yürütmüşlerdir. Yapmış oldukları çalışmada ergenlerin yaşlarının ilerlemesi ile birlikte benlik saygılarının da arttığını bulgulamışlardır. Yaptıkları bu çalışma, yaşı ilerleyen ergenlerin benlik saygılarının da yaşları ile orantılı bir şekilde arttığını göstermektedir. (Yiğit, H. 2010: 32)

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara göre bulgumuz Literatürle uyumludur.

Katılımcılarda gelir düzeyi arttıkça insanlara güven duygusunun da arttığı, depresif duygulanım düzeyinin azaldığı bulunmuştur.

Yiğit, H. (2010) araştırmasında gelir düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişkinin bulgusuna varmıştır. Benzer bulgular elde edilmiş, bulgunun alanyazınla tutarlı olduğu görülmüştür. Diğer bir bulgusu da maddi durumu iyi olan bireylerde benlik saygısının yüksek olduğudur. Yapılan birçok araştırma bizlere ağırlıklı olarak benzer bulguları göstermektedir. Ekonomik olarak özgür bireyler, kendilerini belki de daha rahat ifade edebileceklerinden ve hayatlarını istedikleri doğrultuda yaşama şansına daha kolay erişebileceklerinden mutluluk hisseden bireyler olarak benlik saygıları yüksek kimseler olacaklardır.

Göçen, üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmada sosyo-ekonomik düzeyin benlik saygısını etkilediğini bulgulamıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin artması ile öğrencilerin kendilerine olan saygıları da artmaktadır. (Göçen, G. 2006: 559).

Sosyo-ekonomik durum aile ile olan ilişkiyi etkilemektedir. Sosyo-ekonomik durumu kötü olanların çocuklarının bundan olumsuz etkilenebileceği varsayılabilir. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzeyinin benlik saygısı ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğunu daha önceden ortaya koymuştuk. (Yörükoğlu, A. 1998: 106)

Güven, yapmış olduğu bir araştırmada lise ve meslek lisesi okumakta olan öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarını ele alarak benlik saygılarını incelemiştir. Bulgularına göre sosyo-ekonomik olarak durumu düşük veya orta derece olan ergenlerin benlik saygıları, sosyo-ekonomik durumları üst düzeyde seyreden ergenlere göre daha yüksektir. (Akt. Kınter, N. 2008)

Üniversite öğrencilerinin annelerinin eğitim düzeyleri arttıkça benlik saygıları da artmaktadır. Öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi arttıkça, tartışmalara katılabilme derecesinin de arttığı bulgulanmıştır. Alanyazında benzer bulgular vardır.

Kınter (2008) yapmış olduğu araştırmada anne eğitim durumunun benlik saygısı için önemli olduğunu bulgulamıştır. Sağlık meslek lisesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında Annenin eğitim durumundaki artışın, öğrencilerin benlik saygısını da arttırdığını ve anneleri okur-yazar olmayan öğrencilerinin benlik saygısının diğerlerine göre daha düşük olduğunu bulgulamıştır

Yiğit, H. (2010) araştırmasında benzer bulgular elde etmiştir. Onun da araştırma yapmış olduğu katılımcılarında annenin eğitim durumu artış gösterdikçe katılımcıların

benlik saygısı artış göstermiştir. Ayrıca aynı durum baba eğitim durumu için de geçerlidir. Yiğit'in yapmış olduğu çalışmada babanın eğitim durumunun yükselmesi ile çalışma gurubunun benlik saygısının da yükseldiği görülmüştür.

Ankara'da 1000 lise öğrencisi ile bir araştırma yapılmıştır ve bu araştırma ile ana-baba eğitim düzeyleri yüksek öğrencilerin , ana-baba eğitiim düzeyleri düşük olan öğrencilere göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu bulgulanmıştır. (Kulaksızoğlu, A. 2000: 111)

Katılımcıların diğer etnik gurup üyelerine (Sırp ve Hırvatlar) güven düzeyleri arttıkça, hayalperestlik düzeyleri ile kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Bu bulgu toplumsal travma sonrası çocuklarının aslında güven düzeylerinin karşılardaki farklı etnik gurupların tehdit hissi uyandırıp uyandırmaması sonucuna göre şekillendiği yönünde yorumlanabilir. Kişi ne kadar az tehdit hissederse, karşı gruba o düzeyde güven duymaktadır. Diğer yandan güven duygusunun düşmesi ile gerçekçiliğe daha yakın olmakta ve hayalperestlikten uzaklaşmaktadırlar.

Katılımcılarda Benlik Saygısı ve diğer alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Katılımcılarda kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven ve eleştiriye duyarlılık düzeylerinin artışıyla benlik saygısının da arttığı; depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça benlik saygısının azaldığı görülmüştür. Bu bulguya bakarak araştırma gurubumuzun mutluluğu ile yüksek benlik saygısı durumlarının paralel bir evrende ilerlediği bulgusuna varılabilir. Yani birey çevresel olarak ve içsel olarak kendisini ne kadar yeterli ve güvende hissederse benlik saygısı da o derece artış gösterecektir.

Katılımcılarda kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven ve eleştiriye duyarlılık düzeylerinin artışıyla benlik saygısının da arttığı; depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça benlik saygısının azaldığı görülmüştür. Katılımcılarda ana-baba ilişkisi düzeyi arttıkça kendilik kavramının sürekliliği de artmakta;eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, psikolojik yalnızlık ve babayla ilişki düzeyi arttıkça kendilik kavramının sürekliliği

azalmaktadır. Bu durumda kişinin mutlulu ve güvenli bir ortamda olmasının onun olumlu yöndeki benlik saygısı alt envanterlerini de olumlu yönde etkileceği söylenebilir.

Öğrencilerde depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve psikolojik yalnızlık düzeyi arttıkça insanlara güven duyma düzeyi azalmaktadır. İnsanların yalnız kaldıkça daha da içlerine kapandıklarını ve dış dünyayı bir zaman sonra tehdit olarak gördüklerini varsayabiliriz. Dolayısıyla bu kişilerin depresif duyguları da beraberinde artacaktır ve psikosomatik belirtiler gösteren kişiler olmaya meğilli olacaklardır.

Üniversite öğrencilerinde depresif duygulanım ve kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeyi arttıkça eleştiriye duyarlılık da artmakta; tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça eleştiriye duyarlılık düzeyi azalmaktadır. Öğrencilerde psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça hayalperestlik düzeyi de artmakta; tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça hayalperestlik düzeyi azalmaktadır. Katılımcılarda tartışmalara katılabilme derecesi ve psikolojik yalnızlık düzeyleri arttıkça psikosomatik belirtiler azalmaktadır. Katılımcılarda hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve psikolojik yalnızlık düzeyi arttıkça depresif duygulanım düzeyi de artmakta; ana-baba ilişkisi düzeyi arttıkça depresif duygulanım düzeyi azalmaktadır. Bu durumda katılımcılarda sevgi ve ilginin güvende hissettirdiğinden onlara olumlu sonuçlar getireceği söylenebilir. Yani daha huzurlu bireyler olacaklarından benlik saygıları daha yüksek olacaktır.

Öğrencilerin tartışmalara katılabilme derecesi arttıkça kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme düzeyleri azalmaktadır. Katılımcılarımızı varsayarsak eğer, karşı guruba ve çevrelerine olan güvenlerinin iletişim kurma becerileri ile yüksek oranda bağlantılı olduğu söylenebilir. Birey kendisini ne kadar iyi ifade edebilir ve tartışmalara da ne denli katılabilirse, aklında soru işaretleri daha az olacağından tehdit hissetme düzeyi azalacaktır.

Odacı, H. (1994) benlik saygısı, yalnızlık ve yakın ilişkiler kurmak üzerine bir araştırma yapmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinden yapmış olduğu bu araştırmasında benlik saygısı, yalnızlık ve yakın ilişkiler kurma durumu arasındaki ilişkiyi detaylı olarak incelemiştir. Bulgularına göre kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla daha yakın ilişkiler kurabilmekte iken katılımcıların yaklaşık yarısının yalnız yaşadığı ve bu

yalnızlık duygusunun onların benlik saygılarını olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Odacı, yakın ilişkiler kurabilme ile benlik saygısı arasında pozitif bir ilişki bulgularken, yalnızlık ve benlik saygısı arasında negatif bir ilişkinin olduğuna varmıştır.

Kişisel dengenin korunması, kişinin kendini bilmesi ve başkalarının yapmış olduğu değerlendirmeye tepki verebilmesi, anksiyete gibi durumları azaltırken kişisel dengenin devamlılığını mümkün kılar. (Tufan, 1993: 15).

Güçray, S. (1989), 9-11 yaşlarında olan iki gurupla bir çalışma yürüterek bu çocukların özsaygısı gelişimleri ile ilgili bulguya ulaşmayı amaçlamıştır. Birinci gurup ailesi ile yaşayan çocuklarken ikinci gurup ise yetiştirme yurdunda yaşamakta olan çocuklardan oluşmuştur. Eğitim şeklinin benlik saygısı üzerindeki etkisi ele alınarak yapılan araştırma sonucunda otoriter bir şekilde İngilizce alan yetiştirme yurdunda kalan çocukların benlik saygılarının, aileleri ile kalan çocukların benlik saygısından bir hayli düşük bulgulanmıştır. Yetiştirme yurdunda kalan çocukların bu konudaki düşük benlik saygılarının nedeni hissettikleri değersizlik duygusu olarak bulunmuştur.

Güngör, A. (1989) 1000 tane lise öğrencisi üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada benlik saygısı düzeyinin etkilendiği etmenlerden birtanesinin de sosyo-ekonomik düzey olduğunu bulmuştur. Araştırmada çalıştığı gurup olan lise1 ve lise son sınıf öğrencileri üzerinde benlik saygıları düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulgulanmamıştır. Lise 2 ye giden öğrencilerin benlik saygılarının , lise son ve 1'in öğrencilerine göre daha düşük bulunmuştur. Kendisini başarılı gören öğrencilerin benlik saygılarının da kendilerini başarısız görenlerinkine göre çok daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri de arttıkça benlik saygılarının da arttığı bulunmuştur.

Anne babaların, çocukların benlik saygıları üzerindeki etkisi muazzamdır. Çocuklarına kötü davranan veya onlara sık sık suçluluk duygusunu aşıl原因an ebeveynlerin çocukları kendilerini dışlanmış ve yetersiz hissedecekleri için düşük benlik saygısına sahip olacaklardır. Bir çocuğa çocuk olmasına rağmen birey gibi davranılması,onlara “sana inanıyorum”un hissettirilmesi oldukça önemlidir. Bu sayede kendilerine güvenleri olacaktır. (Yavuzer, H. 1998).

Büyükşahin, (2001) romantik beraberliği olmayan üniversite öğrencilerinin kendilerini yalnız hissettiklerini ve benlik saygısı düzeyinin romantik beraberliği olanlara kıyasla daha düşük olduğu sonucunu bulmuşlardır.

Gazioğlu ve Köknel (2007) yapmış oldukları araştırma sonucunda otoriter ailelerde yetişen çocuklarda benlik saygısının d şuk olduğunu bulgulamışlardır. Otoriter yetiştirme tarzının çocukların benlik saygılarını olumsuz etkilediği saptanmıştır. (Akt. Yiğit, H. 2010).

Çevik, B. ve Atıcı, G. (2009) lise 3'e giden öğrencilerle araştırma yapmışlardır ve bu araştırma sonucunda cinsiyet, arkadaş saygısı ve yakın arkadaş sayısının benlik saygısını çok fazla etkilemediğini bulgulamışlardır. Ancak  ğrencilerin arkadaşları ile olan tutumlarına çok sık karışan ebeveynlerin çocukları olan öğrencilerde , karışmayan ailelerin öğrencilerine göre daha d şuk benlik saygısı saptanmıştır.

Yapılan araştırmalara göre kişiler sadece ailelerinin tutumlarından değil, aynı zamanda çevrelerinin,  ğretmenlerinin, arkadaşlarının tutumlarından da etkilenmektedirler. Bu araştırmalara göre kişilerin benlik saygıları etraflarında bulunan herkesten etkilenmeleri sonucunda ortaya çıkar. Kulaksızıoğlu, A. 2000: 110).

Huzurlu bir aile yaşantısının içinden gelen çocuklarda benlik saygısının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Saygı ve sevgi erevesi içerisinde ilişkilerini sürdürmeyi başaramayan ailelerin çocuklarının benlik saygılarının da d şuk olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca ocukların benlik saygılarının yüksek olmasında ailelerinin onlara saygı duyuyor olmaları durumunun da önemli olduğu ortaya konmuştur. Çünkü aksi durumlarda çocuklar kendilerini yetersiz g recektirler. (Yavuzer, H. 2000: 19).

Başka bir araştırmada kardeş sayısı ile birlikte doğum sırasının da önemli olduğu görülmüştür. Tek ocuk olarak yetişmekte olan çocuklarda benlik saygısının daha yüksek olduğu görülmüştür. Tek ocuk olma durumunda ise erkek çocuklarının benlik saygısının tek olan kız çocukların benlik saygılarından daha yüksek olduğu görülmüştür. (Yörükoğlu, A. 1998: 108).

Ailelerin tutumlarının baz alındığı başka bir araştırmada yine birbiri ile uyumlu ve çocuklarına sevgilerini geçirebilen ailelerin çocuklarında güven duygusunun, değerli hissetme ve benlik saygısının yüksek olduğu bulunmuştur. (Ekşi, H. 2002: 156)

Aile ile ilgili yapılan başka bir araştırmada ise Nass (1991) otoriterliğin yüksek olması ile çocukların benlik saygıları arasında önemli bir ilişki bulamamıştır. 89 Ailenin 6 ve

12 yaş aralığındaki çocuklarında anne sıcaklığının önemli olduğu bulgulanmıştır. (Koçak, E. 2008:47)

1992-1995 yıllarında Bosna’da toplumsal travmaya maruz kalmış Boşnak ana-babaların çocukları olan kız üniversite öğrencileri ile erkek üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Erkek öğrenciler kız öğrencilerden tartışmalara katılabilme derecesi ve babayla ilişki boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir. Buradaki bulgu sonucunda erkek öğrencilerin babaları ile daha yakın bağlar kurabildiklerinden yola çıkılabilir. Çalışma gurubumuzda kız öğrencilerin babalarına karşı daha mesafeli durdukları görülmektedir. Bunun sebebi toplumsal normları olabilir.

Güven’in düz lise ve meslek lisesi öğrencileri ile yapmış olduğu araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla daha yüksek bir benlik saygısına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. (Güven, A. 2004: 151)

Ankara’da lise okuyan 350 tane seçilmiş lise son öğrencisi ile yapılan bir araştırmada; erkeklerin benlik saygısının kızların benlik saygısına oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Kulaksızoğlu, A. 2000: 116)

Herhangi bir işte çalışan üniversite öğrencileri ile çalışmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Çalışan öğrenciler çalışmayan öğrencilerden benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği ve ana-baba ilişkisi boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir. Diğer yandan çalışmayan öğrencilerde psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme ve tartışmalara katılabilme derecesi çalışan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksektir. Diğer alt boyutlar bakımından anlamlı fark bulunmamaktadır. Bulgulara bakarak çalışan öğrencilerin ekonomik rahatlıklarının onların benlik saygılarını arttıran bir faktör olduğunu ve birey olarak ailelerinden maddi beklentiye daha az girecekleri için aileleri ile ilişkilerinde daha iyi bir ilişki düzeyinde olabilecekleri söylenebilir. Maddi durumu iyi olmayan bir insan pek çok sıkıntıyla boğuşmak zorunda kalacaktır. Bu da ona kendisini kötü hissettireceğinden benlik saygısını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu olumlu ve olumsuzluğu, aileleri çalışan öğrencilerin benlik saygılarını ele alarak da

yorumlayabiliriz. Ailelerinin ekonomik durumları iyi olan öğrencilerin pek çok çalışmada benlik saygıları yüksek çıkmıştır.

Uyanık (2000) sosyo-ekonomik durumları birbirinden farklı olan 482 lise öğrencisi üzerinde Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile birlikte Kendini Değerlendirme Ölçeğini uygulayarak onların bulunduğu ruhsal durumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya katılan lise öğrencilerin benlik saygıları ağırlıklı olarak yüksek çıkmıştır. Araştırmaya göre kullanılan iki ölçek arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılmıştır. (Uyanık, G. 2000)

Kalabalığa girmekten rahatsız olan üniversite öğrencileri ile olmayanlar arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Kalabalığa girmekten rahatsız olan (Sosyal fobisi olan) öğrenciler sosyal fobisi olmayan öğrencilerden benlik saygısı ve kendilik kavramının sürekliliği boyutlarında daha yüksek ortalamaya sahiptir. Bu bulgudan yola çıkarak kalabalığa girme korkusu olan öğrencilerin belki de kendilerini koruma ihtiyacı duydukları ve bu bağlamda daha dikkatli yaşadıklarından kendilik kavramlarının süreklilik boyutunun yüksek oluşuna rastlandığı söylenebilir.

Kapalı alan korkusu olan üniversite öğrencileri ile kapalı alan korkusu olmayan üniversite öğrencileri arasında benlik saygısı düzeyi bakımından anlamlı bir fark var mıdır?

Kapalı alan korkusu olan öğrencilerin benlik saygısı, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler ve kişiliklerarası ilişkilerde tehdit hissetme boyutlarında kapalı alan korkusu olmayanlardan daha yüksek bir ortalamaya sahiptir. Tartışmalara katılabilme derecesi boyutunda ise kapalı alan korkusu olmayan öğrenciler olanlardan daha yüksek ortalamaya sahiptir. Yapmış olduğumuz çalışmanın bu sorunsalının vermiş olduğu güven konusundaki bulgu oldukça ilginçtir. Kapalı alan korkusu olan öğrencilerin benlik saygılarının daha düşük olması beklenirken; güven duyma konusunda yüksektir. Bunun dışında kalan sonuçlar oldukça normaldir. Özellikle de psikosomatik belirtilerin ve hayalperestlik durumlarının yüksek olması normal karşılanabilmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmada 1992-1995 yılları arasında Bosna-Hersek'te yaşanan toplumsal travmalara maruz kalmış Boşnak ana-babaların günümüz Saraybosna'sında üniversite okuyan çocuklarında bazı sosyo-demografik değişkenlerle birlikte Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği kullanılarak Benlik kavramının alt boyutları (benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, ana-baba ilişkisi, babayla ilişki, psişik izolasyon) incelenerek aralarındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışma sırasında, hazırlanan birçok sorunun engellemeler dolayısı ile sorulamamasından ötürü katılımcıların sosyo-demografik durumları ile ilgili bazı değişkenler üzerinde çalışılmamıştır ve çalışma öğrencilerin; yaş, cinsiyet, diğer etnik guruplarla olan ilişki durumu, kapalı alan korkusu, ekonomik düzey, sosyal fobi, anne-baba eğitim durumları değişkenleri ile tamamlanmıştır. Soykırım gibi büyük travmalar yaşamış toplumların psikolojik durumlarını daha detaylı inceleyebilmek ve belki de böylesi bir durumun yaşanmasını engelleyebilecek düzeyde bir çalışma gerçekleştirebilmek adına yapılacak olan sıradaki benzer çalışmalarda, Rosenberg Benlik Saygısı ölçeğinin yanı sıra başka ölçek ve daha çok kişisel soru eklenmesi, bu soruların hazırlanması aşamasında soruların sorulmaya uygunluğunun araştırılması tavsiye edilmektedir. Çalışmada daha çok kişiye ulaşılabilmesi açısından çalışılacak olan kitlenin doğru seçilmesi de bir diğer tavsiyedir. Okul gibi kurumlarda gerçekleştirilen çalışmaların daha zor olacağı, her türlü sorunun sorulamayacağı, sorular sorulurken mutlaka orada bulunmanın daha sağlıklı olacağı bilinmelidir. Bu çalışmanın, yapılacak olan daha detaylı çalışmalara ışık tutacak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Çalışma biçiminden yola çıkılarak daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

Toplumsal travma araştırmalarında travmaya maruz kalan toplumların yanı sıra maruz bırakan toplumların psikolojik durumlarının ve düşüncelerinin incelenmesi de ikisinin sağlamlasının yapılabilmesi açısından iyi olacaktır. Böylelikle travmaya sebebiyet veren toplumsal olayların (savaş, soykırım gibi) psikolojik nedenlerinin belirlenmesi ile bu olayların önüne geçmek bir nebze de olsa mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adler, Alfred, 2000, Çocuk Eğitimi (Çev.Kamuran Şipal) ,2.bs., Cem Yayınevi, İstanbul, ss.78-79
- Bacanlı, Hasan. (1997).” Sosyal İlişkilerde Benlik: Kendini Ayarlamamanın Psikolojisi”. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan, *Yeniden İnsan İnsana*, 19. bs., Remzi Kitabevi, 1998, s. 11, İstanbul.
- Cüceloğlu, Doğan. (2004). “İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi”.B,13. İstanbul.
- Gander ,M.J. Gardiner, H.W. (2001). “Çocuk ve Ergen Gelişimi”. Ed. : Onur Bekir. İmge Kitabevi, Ankara
- Gençtan, Engin. (1990). “Psikanaliz ve Sonrası”. Metis Yayınları. İstanbul 4. bs., Remzi Kitabevi, ss:234. Ankara.
- Gökçen ,Gülüşan. (2006) ”Dini İnanç ve İbadetin Kendini Gerçekleştirme İle İlişkisi” Gençlik,Din ve Değerler Psikolojisi, Dem Yay. ss.559-612 İstanbul.
- İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M.K. (2005). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi Nobel Kitabevi (2.Baskı), Adana.
- Kamil, İbrahim. (2017) “Dayton sonrası Bosna Hersek: İdari-Siyasi Yapı, Ekonomik Durum ve Dış Politika (1995-2017)”. Soğuk Savaş Sonrasında Balkanlar (1992-1995). ed. Nobel Akademik Yayıncılık. s:166,167,168 .Ankara.
- Karahan,T. Sardoğan (2016) “*Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar*”. Nobel Yayınları. ss, 104-105. Ankara.
- Kula, N. (2001). Kimlik ve Din. Ayışığı Yayınları. İstanbul.
- Kulaksızoğlu,Adnan, (2000) Ergenlik Psikolojisi,3.bs.,SS:110-116 .Remzi Kitabevi,İstanbul.
- Köse,Ali. (2005) *Freud ve Din*, 2.bs.,İz Yayıncılık, ,ss.34-36;Yörükoğlu,a.g.e.,ss.82-83 İstanbul.

- Mehmedoğlu, Y. 2001. “Erişkin Bireyin Kendilik Bilinci ve Din Eğitimi”, Rağbet Yay. s.11 İstanbul.
- PEKER , Hüseyn . (1993) Din Psikolojisi , Sönmez Matbaa ve Yay. s.58. Samsun.
- Tufan, Beril. Yıldız, Süleyman. “Geri Dönüş Süresinde İkinci Kuşak:Almanyadan Dönen Öğrencilerin Benlik Saygıları ve Ruhsal Belirtileri”,H.Ü.Yay.,(B-36),Ankara,1993,s.15
- Veysel, Uysal. (2003). “ Türkiye’de Dindarlık ve Kadın”. Çamlıca Yayınları. s. 83.İstanbul.
- Yavuzer, Haluk. (2000). Eğitim ve Gelişim Özellikleriyle Okul Çağı Çocuğu. 4.bs., Remzi Kitabevi, ss:68 İstanbul.
- Yörükoğlu, A. (2004). Gençlik Çağı Ruh Sağlığı Ve Ruhsal Sorunlar. Özgür Yayınları.İstanbul.
- Jung,Carl G.(1993) Din Psikolojisi,Çev.Cengiz Şişman,İnsan Yay.,s.14, İstanbul.

Tezler

Aktaş, Ufuk. (2016). “Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygı Düzeyleri ile Atılganlık Düzeylerinin İncelenmesi”. T.C. Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman.

Arıçak, Osman , Tolga. (1995) “Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi”.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. S.20-25.İstanbul.

Arıçak, Osman, Tolga. (1999). Grupla Psikolojik Danışma Yoluyla Benlik ve Mesleki Benlik Saygısının Geliştirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi . Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Avşaroğlu, Selahattin. (2007) “Üniversite Öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı, Karar Verme ve Stresle Başa çıkma Stilllerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya

Dinç, Jiyan. (2019). “Lise Döneminde Benlik Saygısı ve Bağlanma Türleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Duman, Sevil. (2016). “Üniversite Öğrencilerinde Öznel İyi Oluş ve Benlik Saygısının Stresle Başa Çıkma Tarzlarıyla İlişkinin İncelenmesi.”Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. İstanbul.

Erim, Banu. (2001) “Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi”. Ankara Üniversitesi. Ankara.

Eşer, Hatice. 2005.Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik saygısı İlişkisi,U.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)Bursa.

- Güçray, S. (1989). “Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 9, 10, 11 Yaş Çocuklarının Özsaygı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, Hatice. (2017). “Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Aile Tutumunun İlişkisi”. T.C. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Güngör, A. (1989), “Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Halepoğlu, Aynur, Sezen. (2017). “ Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Stillerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi.” T.C.Üslüdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Hatice, Yiğit (2010). Selçuk Üniversitesi, eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, “Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sayfa: 32. 2010 Konya.
- Kurtyılmaz, Yıldız. (2011). “Üniversite Öğrencilerinin İlişkisel Saldırganlık İle Benlik Saygısı, Sosyal Bağlılık Ve Sosyal Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. S:25-27. Eskişehir.
- Kımtır, Nurten. (2008). “Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı. Bursa.
- Korkmaz, Mediha. (1996). “Yetişkin Örneklem İçin Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması” Ege Üniversitesi. Bornova izmir.
- Odacı, H. (1994), “Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Yalnızlık, Benlik Saygısı ve Yakın İlişkiler Kurabilme Düzeylerinin ve Bu Düzeyler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon.

- Sarıkaya, Açelya. (2015). “14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki”. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Bilim Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.18. İstanbul.
- Sucu, Nezihe. (1998). “Abdominal Stomalı Hastaların Bireysel Özellikleri ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişki.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Uyanık, Gülden. (2000), “Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Ruhsal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Yavuz, Şehriban. (2007). “Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Yiğit, Hatice. (2010) “Ergenlerin Benlik Saygılarının Yaşam Doyumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.
- Yiğiter, Korkmaz. (2012). “Rekreatif Etkinliklerin Üniversite Öğrencilerinde Algılanan Problem Çözme Becerisi ve Benlik Saygısı Düzeylerine Etkisi”. Doktora Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.S.21-33.Kocaeli.

Sürelî Yayınlar

Dergiler

Balkıs, Murat. Duru, Erdinç (2010). “Akademik Erteleme Eğilimi Akademik Başarı İlişkisinde Genel ve Performans Benlik Saygısının Rolü”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S,27. 159-170. Pamukkale.

Bayberk, Hülya. Yavuz, Seher. (2005) “Muğla Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Saygılarının İncelenmesi”. SBE Dergisi Bahar. S.14.ss,74, Muğla.

Brack, C.J., Orr, D.P., Ingersoll, G. (1988), “Pubertal maturation and adolescent self-esteem”, *Journal of Adolescent Health Care*, 9, 280-285.

Çevik-Büyükşahin, G. Atıcı, M. (2009). “Lise 3.Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Cilt:6 Sayı:1, Kırıkkale.

Demiriz, Serap. Öğretir, Ayşe,Dilek. (2007) “Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi”. Kastamonu Eğitim Dergisi. 15(1): ss.105-122. Kastamonu.

Doğru, Naime. Peker, R. (2004). “Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerine Etkisi.” Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2004,17(2):315-328. Bursa.

Ekşi, Halil, 2002, “Din Eğitimi, Gençlik ve Kişilik”, Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi (İçinde), Der.H., Hökelekli, Ankara Okulu Yay., s. 156. Ankara.

Güngör, Derya. (Haziran- 1998). “Benlik Karmaşıklığı”. Türk Psikoloji Yazıları, Türk Psikologlar Derneği Yay. C: 1. Sayı: 1, 81.

Güven, A. (21-23 Eylül 2004), “Farklı Öğretim Programı İzleyen Öğrencilerde Algılanan Ana-Baba , Öğretmen Tutumlarının Benlik Kavramına Etkisi”, VIII.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, İzmir.

Kaya, Mevlüt. (1997), ”AiledeAnne-BabaTutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik,Gelişimindeki Rolü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy:9, cilt:9, ss: 193-204.Samsun.

- Korlaelçi,Murtaza. (1195) ”İnsanBenliği”,Felsefe Dünyası,Türk Felsefe Derneği Yayınları, sy.15, s.55, Ankara.
- Mullis, A.K. Mullis, R. L. Ve Normandin, D. (1992). Cross-Sectional And Longitudinal Comparisons Of Adolescent Self Esteem, Adolescence, C.27, S.105, Ss.51-60
- Özkan,İ. (1994). ”Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler”. Düşünen Adam. Ss.4-9. İstanbul.
- PINAR,Rukiye, (2002) “Obezlerde Depresyon,Benlik Saygısı ve Beden İmajı: Karşılaştırmaları”, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi , 6(1) , ss.30-41
- Türkçapar, M.Hakan (1995) ,”Kendilik Psikolojisi ve Temel Kavramları”,Türk Psikiyatri Dergisi, C.IV, sy.2, ,s.127
- Bayram,S. Duman, N.R. ve Demirtaş, B. (2018). Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi Cilt:1. S:1.ss.165-182/ s. 166
- Turkiye Klinikleri J Psychiatr Nurs-Special Topics. “Toplumsal Travmatik Olaylar ve Aile Ruh Sağlığı” (2017). Ss.182-183
- Uyanık, Balat. Akman, G, B. (2004). “Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.Cilt:24. Sayı:2. 175-184 Elazığ.
- Yıldız, Murat. (2006). “Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü”. D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi. s,23.ss.87-127. İzmir.
- Yörükoğlu, A, (1998), Atalay,Gençlik Çağı,10.bs.,Özgür Yay. Ss: 158.İstanbul
- Westewn, D. (1995). “Self and Narcisizm, Collectivism on The Devolepment of Morals Society”. Combridge Universty Pres. Combridge.

ÖZGEÇMİŞ

Aslen Boşnak olan Demir, 1989 yılında İsviçre'nin Zürich şehrinde dünyaya geldi. 1999 yılında Türkiye'nin Sakarya şehrine yerleşti. 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanarak, 2013 yılında bölümden dilbilimci olarak mezun oldu. 2018 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde Pedagojik Formasyon Eğitimini tamamladı. Türkçe ve Almanca dillerine hakim Demir, bu dillerde 2009 yılından beri çeviri yapmaktadır. Filolog olan Demir, ayrıca İngilizce ve Boşnakça dillerine de hakimdir.

